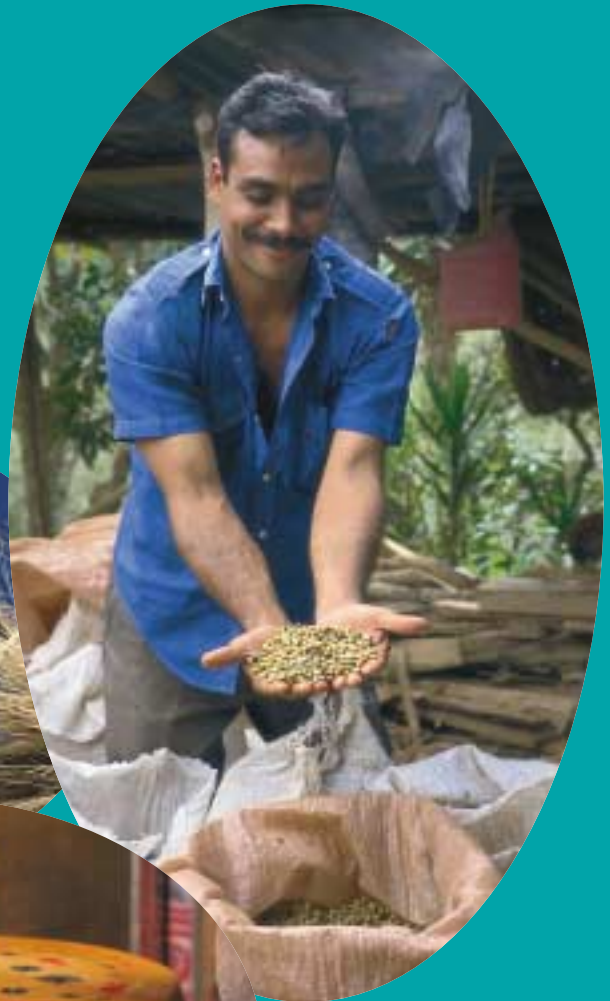

Hvem sætter pris på fremtidens fødevarer..?

ISSN 1399-7734

Pengevirke 3-2003

udgives af

Merkur, Danmark og
Cultura Sparebank, Norge**E-mail:**merkurbank@merkurbank.dk
cultura@cultura.no**Hjemmesider:**www.merkurbank.dk
www.cultura.no**Udkommer**4 gange om året
Næste gang 10. december 2003**Oplag: 6.500****Frist**for bidrag til næste nummer er
3. november 2003**Danske indlæg**sendes til Merkur
Vejgaard Møllevej 3, Boks 2039
DK-9100 Aalborg
0045 9810 1835**Norske indlæg**sendes til Cultura Sparebank
P.b. 6800 St. Olavs plass
N-0130 Oslo
0047 2299 5199**Redaktionsgruppen består af**Ole Uggerby (ansv. i Danmark)
uggerby@mail.dk
Arne Øgaard (ansv. i Norge)
arne.oegaard@steinerskolen.no
Jannike Østervold (sekr.)
jannikeo@cultura.no**Tryk:**Bræmer Tryk A/S
FSC co-certificeret
Miljøcertificeret ISO 14001
Trykt på: RePrint FSC**Tema denne gang:***Sæt pris på fødevarerne***Kommende arbejdstemaer:***4/2003 – En godtepose af spændende projekter***Pris for 2003: Kr. 150,-***Benyt konto:**Cultura: 1254.96.00555**Merkur: 8401-9180227**Til danske læsere:**Benyt vedlagte indbetalingskort
til betaling af Pengevirke.*

De holdninger og synspunkter, der kommer til udtryk i bladet i de enkelte artikler og indlæg er de pågældende forfattere selv ansvarlige for.

De er således ikke nødvendigvis udtryk for redaktionens synspunkter.

Mindst 17,5 %

af fibre benyttet under fremstillingen af dette papir stammer fra velforvaltede skove, der individuelt er certificeret ifølge reglerne fra Forest Stewardship Council. 50 % af papiret stammer fra genbrug af papir.

CERTIFIED BY SMARTWOOD · SW-COC-717
FSC Trademark © 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Indhold

- 3 Fællesskab i handel – Fra jord til bordAf Mikael Østergaard
4 En kamp om værdier.....Af Henrik Platz
6 Hva skal maten koste?Av Arne Øgaard
7 Rapport fra Cancun.....Af Niels Johan Juhl-Nielsen
8 Det går nok tilbage for jer!.....Af Jørn Ussing Larsen
9 SolhjuletAf Niels Ebbe
10 Det går mod lysere tiderAf Thomas Harttung
11 Thise MejeriAf Mogens Poulsen
12 Priser stiger ikke av seg selv -Av Arne Øgaard
13 En kassesuksess!Av Arne Øgaard
14 Aksjon for riktige priserAv Guri Tajet
15 Hvordan skal vi handle?.....Av Arne Øgaard
16 En introduksjon til Max Havelaar og Fairtrade..Av Max Havelaar
18 Økologisk meierisatsing i HaugesundAv Svein Berglund
19 Fargerik satsning fra Frelsesarmeen.....Av Jannike Østervold
20 Det moderne indre livAf Arne Hauge
22 Camphill České Kopisty TsjekkiaAv Petr Nejtke
23 Biologisk-dynamisk jordbruk i RusslandAv Stanislav Badetsky
- 25 Nytt fra Cultura
25 Nyt fra Merkur
26 Smånyt
28 Aktuelle Bøger

Hvordan bestemmes prisen på fremtidens fødevarer?

Tiden er præget af kampe. De synlige i form af krigslignende tilstande rundt om på kolden; de erklærede kampe som krigen mod terror og bekæmpelse af fattigdom; de periodiske kampe, hver gang verdens topledere mødes og i Danmark har vi en igangværende kulturkamp, hvor den politiske højrefløj efter at have erobret regeringsmagten har fundet anledning til et "opgør" med den venstrefløj, der i sidste 3.del af det 20. århundrede formåede at sætte dagsordenen.

Både Merkur og Cultura - sammen med alle øvrige alternative bankinitiativer - må siges at være et produkt af den tid, og dermed potentielle "fjendemål" i denne kamp. Det samme vil være tilfældet med hovedparten af de projektkunder, der har valgt at samarbejde med os uanset politisk ståsted. Da vi arbejder på en ændring af samfundet til det bedre, må vi vel være "kulturradikale"!

Kulturkampen er dog ikke rigtig kommet igang, idet de færreste finder det særlig relevant at deltage i et sådant verbalt opgør om fortiden, når der er så mange presserende opgaver i nutiden.

Kulturkampen kan derfor positivt anvendes til at skærpe opmærksomheden og øge forståelsen for de modstridende grundholdninger, der ligger bag samfundsudviklingen:

For eksempel:

Hvor går grænsen for hvad "markedet" skal bestemme? Skal undervisning og uddannelse være en vare? vand? luft? sundhed? arbejdskraft? kærlighed?

- og skal prisen på fødevarer bestemmes gennem udbud og efterspørgsel?

Her i bladet bringer vi denne gang nogle antydninger af svar på det sidste spørgsmål.

God fornøjelse med læsningen og overvejelserne.

Redaktionen

Følgende artikel har tidligere været bragt i "Villabyerne", den 27. august 2003. Forfatteren er redaktør på lokalavisen.

Fællesskab i handel – fra jord til bord

Da Den Grønne Butik stod hjemløs, gik kunder, leverandører og Vidarskolen sammen om at bevare Jørgen Niensens biodynamiske og økologiske varer i Gentofte.

Af Mikael Østergaard

Kunder, der yder rentefrie lån i form af forskud for endnu ikke købte varer. Det lyder som et eventyr, men er den skinbarlige hverdag for grønthandler Jørgen Nielsen på Brogårdsvej i Gentofte. Et kig i hans "Blå Bog", viser, at adskillige trofaste kunder har indbetalt flere tusind kroner - enkelte 10.000 kr. - i stor tillid til Jørgen Nielsen og hans biodynamiske varer. Når de handler, bliver beløbet trukket fra forskuddet, og når kontoen er opbrugt, indbetaler de et nyt beløb. - Ja, det lyder måske som et umuligt projekt, men det viser, at mange forbrugere er villige til at tage et medansvar og vil strække sig langt for at få gode, sunde produkter, siger Jørgen Nielsen. - Alternativet er, at supermarkederne sætter dagsordenen, med en fokusering på lave priser frem for fødevarer-kvalitet. Supermarkederne vil ikke give producenterne en ordentlig pris og resultatet er i stor udstrækning de industrielt fremstillede fødevarer. Et fornuftigt landbrug kan ikke dyrke på de vilkår og resultatet er fødevarer med en lavere ernæringskvalitet og en belastning af vores natur.

Rundt med cykelanhænger

Jørgen Nielsen har det meste af sit voksenliv brændt for det biodynamiske jordbrug. I 10 år drev han sammen med sin hustru Merethe dagligvareforretningen Urtehuset på Østerbro, hvorfra de havde direkte forbindelse til bønder, der drev biodynamisk landbrug. I 1984 solgte de forretningen for at medvirke til dannelsen af et biodynamisk fællesskab på en gård i Nordsjælland. Projektet kuldsejlede og de efterfølgende år levede Jørgen og Merethe med deres to sønner et nomadeliv med hyppige flytninger til forskellige arbejds-sammenhænge og mange penge fattigere. Men stadig med en vision om det biodynamiske landbrugsfællesskab og med en fortsat tilknytning til handel indenfor det biodynamiske arbejdsområde. I 1992 flyttede

familien til Gentofte, så de to sønner kunne gå på Vidarskolen. Jørgen købte en cykelanhænger og kørte så rundt til flere af kommunens børnehaver og skoler for at sælge grøntsager og frugt fra et par biodynamiske gårde, brød fra Aurion og Merethes hjemmetrillede havregrynskugler. Særligt på Vidarskolen havde Jørgen etableret et godt og aktivt salgssted i en af skolens garager og oparbejdede en stødt stigende kundekreds. Året efter var salget så stabilt, at der blev råd til en brugt varevogn.

Panik i nabolaget

Den udkørende forretning stoppede først, da Jørgen fandt et lokale til leje i Tapet-Caféen på Brogårdsvej nær Vidarskolen. Det blev til ni år for den progressive butik, men i marts i år blev lejemålet opsagt, fordi Tapet-Caféen selv skulle bruge lokallet. Vild opstandelse i nabolaget og ikke mindst på Vidarskolen, hvor eleverne var vant til at smutte hen til Jørgen i frikvarteret for at købe Merethes hjemmebagte boller og sandwich med ost og vegetarisk pålæg, sundt slik, sunde pizzaer og saft - alt sammen produceret i erhvervskøkkenet over butikken, hvor Merethe og Jørgen har privatbolig. Eleverne foranstaltede en underskriftsindsamling under parolen "Den Grønne Butik skal ikke lukke".

Kunderne og leverandørerne var af samme mening og lovede at være solidariske med favorable låneordninger, hvis der kunne findes en løsning på lokaleproblemet. Og som i de rigtige eventyr blev der fundet en løsning. Den lokale køreskole fik tilbudt at holde sin teoriundervisning to gange om ugen på Vidarskolen, og så kunne Den Grønne Butik flytte ind i kørelærerens lokaler i naboejendommen.

Tæt på smertegrænsen

"Det var de gode viljers fællesskab", konstaterer Jørgen Nielsen, som den 7. august kunne genåbne efter en større ombygning. Trods store ombygningsudgifter er Jørgen Nielsen fuld af fortrøstning. Blot tre uger efter genåbningen er omsætningen vokset betragteligt. "Det er en daglig kamp at holde økonomien oven vande. Jeg betaler mine leverandører en anstændig pris for deres varer, hvilket er en nødvendighed for at kunne producere ordentlige fødevarer. Det betyder, at min avance er lille og at jeg hele tiden ligger tæt på smertegrænsen. Men jeg brænder for sagen og tror på den alternative økonomitænkning, hvor der er et finansielt interessefællesskab mellem producenter, forhandlere og forbrugere", slutter den grønne ildsjæl.

På en konference om fremtidens fødevarerproduktion i Järna i Sverige blev de mange nordiske NGO'ere opfordret til at samle sig om en fælles, alternativ bevægelse for et bæredygtigt samfund, som kan udfordre den stigende globale monopolisering og økonomiske vækststrategi.

Af Henrik Platz

I Järna i Sverige blev der i dagene 15.-17. september afholdt en konference med titlen "Det 21. århundredes fødevarerforsyning – globalt monopol eller lokal mulighed", arrangeret af Antroposofiska Sällskapet, Initiativ Närodlat og Biodynamiska Föreningen. Der deltog mange talere fra de nordiske lande, som tilsammen gav en god oversigt over den aktuelle udvikling indenfor det økologiske og biodynamiske arbejde i Skandinavien. Konferencens hovedtalere var Nicanor Perlas fra Filipinerne og Binita Shah fra Indien. Begge har udført et imponerende pionerarbejde i deres respektive hjemlande for bæredygtig udvikling og økologisk/biodynamisk landbrug.

Nicanor Perlas er præsident for Center for Alternative Development Initiatives på Filipinerne, hvor han leder forskningen og det politiske arbejde om globaliseringen og dens indflydelse på civilsamfundet og den kulturelle og bæredygtige udvikling. Perlas mener, at fødevarerproduktion er det centrale udgangspunkt for at kunne ændre den stigende centralisering og monopolisering, som forarmer store befolkningsgrupper og kontinenter og som truer både verdensfreden og miljøet.

Multinationale firmaer kontrollerer i dag ifølge Perlas 60-80% af verdens fødevarerhandel og 70% af handelen sker mellem transnationale firmaer. Subsidier til fødevarerindustrien i USA, EU og Japan virker som en ny form for imperialism, da landbruget derved bliver nedbrudt i 3. verdenslande, fordi de lokale bønder ikke kan konkurrere på pris. Subsidierne er med til at nedbryde stadigt flere kulturer i verden, som netop har landbrug som samfundsmæssig identitet. Og det såkaldte WTO, som egentlig skulle forhindre den slags, er gennem lobbyvirksomhed fra de multinationale firmaer mere med til at manifeste-

En kamp om værdier

Nicanor Perlas

Binita Shah

Morten Ingvaldsen

Hans von Essen

John Higson

re USA som et nyt verdensimperium end med til at sikre frihandelen. (se artiklen side 7 om det netop afholdte WTO-møde i Cancun)

Som borgere og forbrugere har vi mulighed for at påvirke den globale udvikling, når vi handler. Ifølge Perlas handler det om værdier og valg af perspektiv. Når vi afgør, hvilken mad vi vil have, afgør vi også, hvilken verden vi vil have. Den globale udvikling er derfor tæt sammenvævet med de enkelte menneskers valg på lokalt og regionalt plan.

Et forbilledigt eksempel

En gennemgribende nyorientering på lokalt og regionalt niveau er demonstreret i delstaten Uttar Anchal i Indien, hvor konferencens anden hovedtaler Binita Shah har været primus motor i omlægningen af landbruget til økologisk eller biodynamisk drift. Binita Shah er delstatsregeringens konsulent i økologisk-biodynamisk dyrkning, og gennem et omfattende oplysningsarbejde og konkrete demonstrationsprojekter har hun været med til at overbevise den lokale regering

Harald Speer

Hans Brodal

Binita Shah med tolk

den største koncentration af biodynamiske jordbrug.

Nicanor Perlas' og Binita Shahs arbejde har stor betydning for deres hjemegn og kan inspirere andre, men set i et globalt lys er deres bestræbelser endnu på pionerplanet. Samtidig har deres regeringer begrænset indflydelse i WTO-sammenhæng, som det netop er set på frihandelsmødet i Cancun, hvor skuffelsen og vreden har bredt sig blandt 3. verdenslandene.

Historisk står vi med en enestående mulighed for et gennembrud for en bæredygtig samfundsudvikling. Dels er WTO presset, fordi det er ved at blive tydeligt, at WTO reelt ikke står for frihandel, men for protektionisme af verdens rige lande. Dels vakler det amerikanske imperium pga. krigen i Irak, hvor der er blevet løjet åbenlyst overfor verdenssamfundet om tilstedeværelsen af masseødelæggelsesvåben.

Perlas og Shah appellerer til, at de nordiske og mere erfarne alternative bevægelser standser op og revurderer hver deres nichestrategier og skaber en mangfoldig, alternativ bevægelse på tværs af NGO'erne. For selv om NGO'erne (ulandsorganisationer, miljøorganisationer, økologiske og biodynamiske jordbrugsorganisationer etc.) har hver deres speciale, hviler de væsentligt på samme grundværdier om et bæredygtigt samfund. Det er derfor muligt at være med til at sætte dagsordenen for nye sociale og bæredygtige strukturer lokalt, regionalt og globalt, hvis vi bruger vore nordiske erfaringer gennem de sidste 30 år på miljøens og kombinerer det med en ny og slagkraftig organisationsform.

For nærmere omtale af de afbillede personer, se næste side.

om det fornuftige i den økologiske dyrkningsform for den lokale og regionale udvikling i bjergområdet. Regeringens mål er, at hele landbruget lægges om til økologisk drift.

Omlægningen har bl.a. betydet, at omkostningerne hos de omlagte økologiske bønder er faldet med 20-30%, fordi de ikke skal købe den dyre og tunge kunstgødning, som skal transporteres gennem det uvejsomme bjergterræn. Den økologiske dyrkningsform er skånsom overfor den meget sårbare landbrugsjord i bjergområdet,

da den modvirker jorderosion og bevarer humuslaget.

Bønderne i Uttar Anchal er især interesserede i den biodynamiske dyrkningsform, fordi der i regionen er en tradition for at benytte sig af forskellige planteudtræk som erstatning for kemiske sprøjtemidler, og fordi såkalenderen virker umiddelbart logisk på bønderne. I forvejen indgår himmellegemernes placering nemlig som en integreret del af den hinduistiske tro. Uttar Anchal regionen er nu på vej til at udvikle sig til det område i verden, hvor der findes

Henrik Platz Århus. F. 1962.

Uddannet civiløkonom (cand.merc.) fra Handelshøjskolen i Århus, desuden efteruddannelse som konsulent i udviklingsledelse fra Ankerhus Gruppen. Har arbejdet med økologiske og sociale projekter som projektleder og som projektudvikler på Landbrugets rådgivningscenter (Sektion for Økologi), i Horsens kommune og Økologiens Hus i Århus. Ansat i Merkur 1999.

LÆS MERE

www.biodynamiskaforeningen.com
www.cadi.ph

Medvirkende på konferensen om fremtidens fødevarerproduksjon i Järna:

Nicanor Perlas från Filippinerna är en av ledarna inom det framväxande globala civila samhället. Perlas spelade en viktig roll när Filippinerna lyckades samla sina starka folkrörelser till en tydlig gemensam hållning som ledde till en de facto tregrening av makten. Utöver stat och näringsliv – också det civila samhället. Idén med tregrening av samhället har genom Perlas fått liv och spritt sig i världen.

Binita Shah kommer från norra Indien där delstaten Uttar Anchal tagit beslutet att hela delstatens jordbruk skall läggas om till ekologisk odling. Shah är projektledare i detta arbete. En del av bakgrunden till att det var möjligt att fatta ett så drastiskt beslut på regeringsnivå var en händelse då en hel grupp fattigbönder i desperation begick kollektivt självmord genom att dricka bekämpningsmedel.

Morten Ingvaldsen, naturförvaltare, rådgivare i Debio. Knuten till Stiftelsen Fokhol Gård (biodynamisk drift) sedan 1990 som medlem i styrelse och arrendesammanslutning.

Hans von Essen, agronom, verksamhetsledare på Associera lantbruksrådgivning. Ordförande i ECEAT Sverige.

John Higson har byggt upp Bondens Egen marknad i Sverige, och förbereder nu nästa steg som innebär ett djupare tag i livsmedlens infrastruktur i Sverige.

Harald Speer, driver biodynamiskt småbruk.

Hans Brodal, civilekonom. Har arbetat som konsult i näringslivet, i skolor och utbildningsinstitutioner och inom sjukvården. Är nu verksam inom Stiftelsen SEA Quinta, Göteborg. Är aktiv i en internasjonell arbetsgrupp för social tregrening, globalt och lokalt.

De øvrige medvirkende på konferensen var:

Ulrike von Schoultz
Klaus Loehr-Petersen
Linda Jolly
Thomas Lüthi
Lars Hellander
Christer Gullberg
Helena Nordlund
Hans Naess
Göran Söderlund
Christina Öster
Inger Källander
Louise Mörner
Åke Karlsson
Maria Dirke
Sonja Speer

Hva skal maten koste?

Av Arne Øgaard

Frisøren min har doblet prisen i løpet av et par år. Bilmekanikeren tar seg også godt betalt slik som de fleste andre håndverkere, og heldigvis har jeg aldri hatt bruk for advokat. Disse prisene blir sjelden kommentert, men mange sier at maten er dyr selv om den alltid har vært billig.

Det er få som spør om hva maten skal koste for at den skal kunne produseres på en riktigst mulig måte, slik at husdyrene får et godt liv, jordens fruktbarhet blir ivarettatt og kvaliteten blir høy.

For 20 år siden var jeg forbrukerrepresentant i en assosiasjonslignende bestrebelse som ble kalt Helios fellesskapet. Her diskuterte bønder, handelsstandens representanter og vi forbrukere hva som burde være en riktig pris på frukt og grønnsaker som ble dyrket biologisk-dynamisk. Prisene vi kom frem til var ikke alltid bindende, men jeg opplevde som viktig at de ulike partene hadde sett hverandre og hørt hverandres stemme. Vi som stilte som forbrukere kunne bare si frem våre egne synspunkter. Vi prøvde å danne forbrukerorganisasjoner, slik at vi kunne være representanter for en større gruppe. Men det var meget vanskelig å få med mennesker i et slikt arbeid. Flertallet av kundene i Helios-butikkene var antagelig mer opptatt av egen helse enn av hva som var en sunn pris.

Oikosråd

Etter hvert som også de økologiske produsentene kom med varene sine til Helios-butikkene, ble det mer uoversiktlig. De produserte mer varer enn disse butikkene kunne omsette, og produktene måtte ut på et større marked hvor ingen hadde interesse for assosiativt samarbeid. Dermed måtte det gjøres en mer generell prisfastsettelse. Denne ble foretatt av Produsentlaget som prøvde å beregne en pris som dekket bondens merutgifter ved å produsere økologisk. Det måtte også gjøres en skjønnsmessig avveining i forhold til prisene på det vanlige markedet. Dette arbeidet foregår fremdeles, men nå i regi av Oikos. Oikos er den nye fellesorganisasjonen for økologisk jordbruk. I det den ble stiftet holdt hele prisfastsettelsen på å gå over til de rent konvensjonelle forhandlerne, men en våken bonde sørget for at mennesker med innsikt i det økologiske og biologisk-dynamiske, kunne fortsette arbeidet med å utarbeide veiledende priser. En gruppe på tre personer holder nå telefonmøter hver 14. dag hvor de utarbeider en veiledende prisliste. Denne

blir sendt ut til de interesserte fra aborgera@online.no

Prisene er fritt levert til engrosforhandler, men det anbefales også følgende påslag. Fra salg fra gård et tillegg på 50%, for torgsalg et tillegg på 75%. Ved levering direkte i butikk et tillegg på 30%. For påslag i butikk anbefales et kronetillegg som for tilsvarende konvensjonelle vare.

Bevegelse i økonomien

Dette er anbefalte priser. I hvilken grad de blir etterfulgt i praksis vil alltid variere. Alle som driver med handel må ha en selvstendig bevegelse i forhold til de aktuelle situasjonene. Men gruppen har fått tilbakemeldinger om at mange setter pris på å ha disse prisene som referanse.

Jeg har snakket med flere grossister for økologiske matvarer og de mente at bøndene stort sett var fornøyde med prisene de får. En av dem utalte at: "Vi må jo holde liv i bøndene. Hvis ikke forsvinner grunnlaget for hele vår virksomhet".

Et annet spørsmål er om vi som forbrukere kan være tilfredse med disse prisene. Er de tilstrekkelige høye til at bøndene kan drive jordbruket slik vi opplever at gårdene virkelig blir livfylte steder som gir gode livsforhold både for mennesker, dyr, jord og planter. Eller er de slik at vi får en rekke gårder som sliter med å klare minimumskravene for å kalle en vare økologisk. Dette kan vi bare få svar på om vi står i direkte kontakt med våre viktigste leverandørgårder og blir i stand til å snakke om hva prisene må være for at bøndene skal kunne drive slik bevisste forbrukere ønsker at jordbruk skal drives.

Prosent eller krone

Prosentvise påslag i mellomleddene gjør en økologisk matvare unødvendig dyr. Dette var et problem vi diskuterte i Helios-fellesskapet for 20 år siden, men det er fortsatt like aktuelt. Dersom den økologiske bonden får litt mer for sine varer vil prosentvise påslag gjøre at grossisten får forholdsvis enda mer for denne varen og i butikken vil prisforskjellen bli enda større. De blir altså butikkene som tjener på økologiske varer, mens bonden får betenkeligheter med å kreve den prisen han egentlig trenger. I anbefalingene over ble det derfor foreslått kronetillegg i stedet for prosenttillegg. Men i de store kjedene har det vært vanskelig å få gjennomslag for dette. De har sine systemer som er nærmest upåvirkelige, skjønt i en av kjedene har de et lavere prosenttillegg på økologiske grønnsaker enn på konvensjonelle.

Til WTO ministerkonference i Cancun:

Sammenbrud i forhandlinger – sammenbrud for WTO?

Midtvejs i Doha-runden mødtes medlemslandene i verdenshandelsorganisationen i Mexico. En status udeblev og en plan for arbejdet frem til udgangen af 2004 må nu strikkes sammen i Geneve.

Af Niels Johan Juhl-Nielsen

Tidspunktet er 10.-14. september 2003.

Stedet er Cancun eller rettere ferietangen lige uden for byen, der er et moderne reservat for rige amerikaneres ferie.

Et stort set-up af ministre, parlamentarikere, diplomater, embedsmænd, NGO'ere og presse. Hoteller i mega format med alt hvad dertil hører.

Sikkerheden på plads med gendarmeri og

polit alle vegne, flåde, helikoptere, A,B og C-zoner og sikkerhedstjek mange gange i løbet af dagen. Varm, varm fugtig luft.

Scenerne er konferencecentret, pressecentret, NGO-centret og et større antal hoteller, hvor der holdes seminarer og møder. Fra tidlig morgen til sent aften og nat foregår en intens aktivitet i og mellem disse scener. Resultatet af aktiviteten er ikke umiddelbart synlig. Der holdes informationsmøder, der briefes og der tjekkes og sendes e-mails samtidig med at udvalgte hjemmesider nøje studeres.

Et globalt træf for 146 medlemsstater men også med deltagelse af internationale organisationer, brancheorganisationer mv. og så naturligvis de egentlige NGO'erne og civilsamfundsorganisationer fra hele verden.

Akkrediteret NGO aktivist

Min tilstedeværelse i Cancun var mulig via mit medlemskab af Mellemløst Samvirke, som af WTO havde fået tildelt 3 pladser. 1000 NGO'ere havde opnået denne status.

Som NGO-aktivister var vi inviteret med i den danske NGO delegation, der var inviteret med af regeringen og også boede på samme hotel som folketingsmedlemmerne.

Der blev holdt briefingsmøder i den danske NGO delegation hver dag. Her blev informationer lagt frem, positioner præsenteret og strategier foreslået, disku-

Selv deltog jeg under ministerkonferencen i aktiviteterne i Nord-Syd gruppen "Sustainable Watch". Se www.rio10.dk

Ingen aftaler opnået

Vi var da taget til Cancun i forvisning om, at der ville blive indgået en aftale inden hjemrejsen. Det blev ikke tilfældet. Det var først lidt frustrerende. Men da det stod klart at der var blevet fremlagt et udkast til aftale, som slet ikke imødekom udviklingslandenes ønsker og behov og da konferencedelen ikke var villig til at forsøge sig yderligere med forhandlinger var der ingen vej udenom. WTO er jo en kon-

ensusorganisation.

Oplysningen om sammenbruddet nåede til computerrummet søndag eftermiddag kl.

16.15. På TV-skærme kunne vi følge, hvad der foregik i konferencecentret, hvor mange mennesker var samlet. Nogle brød ud i glædessang, andre var synligt frustreret og uforstående, mens andre igen øjensynligt blot arbejdede videre ved en computer.

Resultatet af forhandlingerne er allerede analyseret fra mange sider.

I næste nummer af Pengevirke vil der blive givet et forsøg på overblik.

teret og vedtaget. Som én af vore basisaktiviteter skrev vi dagbog hver dag og sendte hjem til MS. Se www.ms.dk.

Samtidig foregik der konferencer, seminarer og work-shops om alskens emner i relation til handel.

I tilknytning hertil var der opstillet mange, mange meter borde med publikationer, pjecer og A4.

Et helt særligt rum udgjorde computer rummet, hvor ca. 100 af slagsen konstant var besatte, med servicefolk til at betjene printer og kopimaskiner og naturligvis skærmene, hvis der skulle opstå problemer.

Mange nyttige kontakter mellem aktivister og deres organisationer blev etableret og de vil sandsynligvis blive udbygget i tiden efter Cancun.

Niels Johan Juhl-Nielsen ansat som sektionsleder i Københavns Brandvæsen, formand for brugerne af Professionel Mobil Radiokommunikation, bestyrelsesmedlem i Selskabet for Risikovurdering, styrelsesmedlem af European Crisis Management Academy, medlem af regeringens Sårbarhedsudredning, medlem af "Stop Handelsrøveriet" i Mellemløst Samvirke, tidligere klasselærer på Michaelskolen.

LÆS MERE

www.rio10.dk
www.ms.dk

Det går nok tilbage for jer!

En virksomhed overlever kun hvis man fra ledelsens side har en grundlæggende økologisk holdning.

Af Jørn Ussing Larsen

Igennem årene har jeg om ikke hver uge, så næsten hver uge, fået kommentaren: Det går tilbage for økologien.

Og jeg svarer det samme hver gang: "Det har jeg ikke mærket", og folk ser lige så uforstående ud. De forstår ikke sammenhængen af, hvad de hører i pressen og hvad jeg siger. Det er sandt nok, at det går op og ned på forskellige tider af året i forretningslivet. To skridt frem og et halvt tilbage er også fremskridt.

Det er et faktum, at der er få lande i verden, hvor der sælges så mange økologiske produkter som i Danmark.

Modstandere

Det er også et faktum, at økologien har modstandere, som benytter enhver lejlighed til at komme med underfundige bemærkninger.

Politik

Og der er meget politik omkring økologispørgsmålet. Skal det altid være forbrugere, der efterspørger et nyt produkt? Eller skal det være producenten, der igennem sin politik vil fremhæve, at vi prøver at lave det bedst mulige? I stedet for to produkter, et konventionelt og et økologisk, så kunne man fx. vælge det økologiske.

Det ville i mange tilfælde være mere rationelt og besparende - især når det gælder specialprodukter indenfor konsummælk, grøntsags- og frugttyper.

Hvorfor skal kunderne vælge mellem et økologisk og et konventionelt brød med samme opskrift og samme pris?

Udfordringer

Når man arbejder med økologiske produkter må man regne med at få nogle flere udfordringer end hvis man vælger den konventionelle vej. Derfor overlever en virksomhed kun hvis man fra ledelsens side har en grundlæggende økologisk holdning. Nogle gange er modstanden så stor, at hvis man ikke selv taler for og lever efter økologien, så giver man hurtigt op. Men det er netop i denne kaossituation at noget nyt og kraftfuldt opstår og ud fra denne kraft, får man lyst og energi til at gå videre. Igennem årene har jeg mange gange måtte stå op imod myndigheder og faglige udfordringer og hvor jeg i sidste øjeblik får løst opgaven, ved at tænke på en anden måde.

Faldende kornpriser

Med faldende kornpriser må der gribes til nye tiltag. Vi arbejder meget intensivt med vore økologiske avlere, når det gælder dyrkning af spændende alternative kornarter og sorter. Samtidig arbejder vi med en ny kvalitativ prispolitik, hvor avlerne får højere pris for højere kvalitet. Vi arbejder med de strengeste krav for korn- dyrkning i Danmark med fuld opbakning fra avlerne.

Storytelling

Noget andet er, at det ikke længere er nok at sælge produkterne som økologiske eller biodynamiske. Der skal mere til. Der skal fortælles spændende historier; være udførlige beskrivelser om, hvordan vi gør; der skal være åbenhed; der skal være holdninger, som passer sammen med de holdninger, som kunderne har.

Hvis dette ikke sker, vil der let opstå mistillid fra kunde til producent.

Forbruger valg

Som forbruger er det meget vigtigt at man tænker sig grundigt om, hvor man sætter sit kryds, eller snarere hvor man gør sine indkøb. Det er forbrugerne, der i høj grad bestemmer, i hvilken retning udviklingen skal gå.

Skal vi kun have store multinationale virksomheder, der kan producere billige fødevarer af høj ensartethed og renhed frem for små virksomheder, der betræder nye stier. Det kan forbrugerne være med til at afgøre.

Hvis man går efter billigst muligt og samtidig vil have alt det andet, så går man fejl. Det er jo heller ikke madbudgettet, der slår bunden ud af dagligdagen selv om man køber økologisk; i hvert fald ikke hvis man vover at tænke helhedstænkning.

Aurions største salgssucces i mange år er et nyt produkt: Den varme Grød som har overgået de mest optimistiske forventninger. I grødblandingerne indgår bl.a. spelt, emmer, enkorn, havre, hirse, quinoa, ris, mandler, dadler, abrikoser, hyben, hørfrø, boghvede, sesamfrø, og brændenælde.

FAKTA OM AURION:

Bageri og mølleri.

Grundlagt: 1974
 Selskabsform: Anpartsselskab
 Antal andelshavere: 140
 Antal ansatte: 36
 Omsætning: 19
 Antal varenumre: 140
 Antal kunder: 180
 Eksport til: Norge, Island, Sverige og Finland

Guldagervej 525, 9800 Hjørring
 www.aurion.dk · info@aurion.dk

Dagens udfordring:

Alternative daglige vareforretninger

Der er brug for alternativer, der viser, at vi ikke er forbrugere i et supermarked, men mennesker, der prøver at leve et liv, vi kan tage ansvaret for.

Af Niels Ebbe

De tidstypiske spørgsmål:

- Forbrugerne svigter de økologiske produkter...?
- Arla kan ikke afsætte den økologiske mælk...?
- Økologiske landmænd går tilbage til traditionel drift...?
- Forbrugerne kan ikke få de økologiske produkter i butikkerne...?

Solhjulets svar lyder:

- Ikke vores kunder.
- Nå!
- Ikke vores leverandører.
- Så bed dem ringe til os. Vi henviser med glæde.

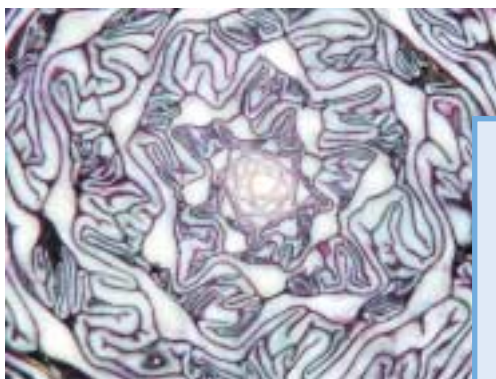
Kære Pengevirke

I har bedt os reflektere på ovenstående og fået den korte version. Den lidt mere udførlige version lyder sådan her: Solhjulet har som økologisk grossist oplevet udviklingen i "branchen" siden de tidlige 70'ere. Og det er uhyggeligt at se, hvordan udviklingen går. Landbrugene forsvinder hurtigere og hurtigere, og i stedet opstår fødevarer-industrier. Den rige verden (vi) bliver fattigere og fattigere midt i al vores rigdom. Så i virkeligheden synes jeg spørgsmålet er helt forkert.

Svaret – der så er helt hen i skoven – kunne være: Der er brug for os som aldrig før. Vi må arbejde sammen, gå i netværk, sørge for at give alternativer til den totale fattiggørelse, som vi er midt i (Og en markedsandel, der kan måles i procenter - godt nok stadig encifrede - er jo allerede noget, men langt fra nok).

Der er brug for alternativer, der viser, at vi ikke er forbrugere i et supermarked, men mennesker, der prøver at leve et liv, vi kan tage ansvaret for. Derfor arbejder vi for mangfoldigheden, for udviklingen af bæredygtighed, og vi arbejder sammen med rigtig mange.

I vores dagligdag ser vi heldigvis en voksende mangfoldighed af økologiske varer, og vi ser en voksende interesse for disse, der ikke kun er en følge af de tilbagevendende katastrofer i det konventionelle

Økologisk netværk – her i form af et overskåret rødkål.

område. De kommer jo ganske forudsigeligt med (u)regelmæssige mellemrum.

Det er vores håb, at Merkur og lignende bankinitiativer i stadig stigende udstrækning vil blive en partner i disse netværk - og blive en mere risikovillig partner, (der samtidig sparrer det rent forret-

ningsmæssige, hvilket selvfølgelig også er helt nødvendigt), når ildsjæle henvender sig for at få lånekapital til projekter, der gør en forskel.

Dagens udfordring er alternative dagligvareforretninger, der kan blive den ny tids supermarkeder, så vi ikke er henvist til Arla-økologi, der, undskyld, lige som kan være det samme.

Niels Ebbe

FAKTA OM SOLHJULET:

Virksomheden handler udelukkende med biodynamiske og økologiske fødevarer især frugt, grønt og kolonial varer.

Grundlagt: 1972
 Selskabsform: Enkeltmand
 Antal ansatte: 37
 Antal varenumre: 1500
 Antal kunder: 800
 Eksport til: . . . Norge, Sverige, Island, Frankrig og Holland

Storhedevejen 32, Taul
 8850 Bjerringbro
 www.solhjulet.dk
 info@solhjulet.dk

Det går mod lysere tider

Danmark skal som samfund træffe nogle afgørende valg i disse år om, hvordan vi ønsker vore fødevarer produceret i fremtiden.

Af Thomas Harttung,
th@aarstiderne.com

Det går mod lysere tider! Hvordan kan man sige det, når morgenerne bliver mørkere og mørkere? Det kan man, fordi TV og aviser fornylig bekendtgjorde, at nu går det fremad igen for øko-salget.

Blandt andet meddelte Irma, at den nye måde at præsentere de økologiske varer i butikken havde givet et betydeligt mersalg. Kunderne troede, at udvalget var øget, men det var faktisk bare synligheden, der var forbedret.

Sådan er det ofte med økologiske spørgsmål. Hvis ikke vi minder os selv om hvordan verden burde indrettes – så er der en tilbøjelighed til at vi tilpasser os det bestående. Så bliver vi forbrugere i stedet for borgere. Og der er en meget stor forskel.

FAKTA OM AARSTIDERNE:

Abonnementssalget af økologiske dagligvarer voksede med 70% i 2002 i forhold til 2001, så økologien vokser stadig sine steder i Danmark.

Grundlagt: 1999
Selskabsform: Aktieselskab
Antal ansatte: 110
Omsætning: 135 mio. kr.

Antal varenumre: 950
Antal kunder: 30.000

Barritskovvej 34, 7150 Barrit
www.aarstiderne.com
info@aarstiderne.com

At kalde et medlemme "forbruger" er i bund og grund en nedsættende betegnelse. Det er en betegnelse, der er opfundet af økonomer, der ønskede at studere økonomisk adfærd.

Billedet er fra en af Aarstidernes leverandører, HH-Økogrønt, Ovenskovgård ved Hvalpsund

Ordet stod ikke i vores bedsteforældres leksikon. Det er et ord, som vi bør passe meget på med at bruge. Man kunne foreslå en etymologisk udrensning...

Vi bliver villige ofre for en kynisk fødevarereindustri og detailhandel, hvis vi betragter os selv og vore kunder som forbrugere. Vi er så meget mere.

Rundt om os raser en værdidebat og kulturkamp, der handler om neoliberalisme, kulturelle Bermuda-trekanter, fremmedhad, endeløse formandsopgør i Socialdemokratiet og Spin.

Politikens kronik fornylig handlede om Aarstiderne som smålummer tidsånd på linie med unødvendige kogeboøger og samtalekøkkener. Vel er det da rigtigt, at der bliver slået plat på det i den konventionelle økonomi. Men det betyder ikke, at man skal afskrive det som kortvarig tidsånd.

Den spirende interesse for madlavning og dét at tilbringe tid i køkkenet, er udtryk for noget meget fundamentalt. En begyndende reorientering mod både basale og åndelige værdier.

Værdidebatten har derfor i vore øjne nogle interessante muligheder. Vi mener som virksomhed dét, vi går og laver, dybt alvorligt. Vort arbejde i Aarstiderne er båret af økologiske principper. Vi tillader os også at sige det højt. Danmark skal som samfund træffe nogle afgørende valg i disse år om, hvordan vi ønsker vore fødevarer produceret i fremtiden. Den debat er Aarstiderne en del af. Ikke af bekvemmelighed - men af nødvendighed. Når man synliggør virkeligheden, kommer mulighederne frem i lyset.

Vi arbejder også i dette efterår for, at det går mod lysere tider.

Nogle dage i juni 2003 havde Aarstiderne sammen med Læger Uden Grænser et PR fremstød for økologiske fødevarer i København: "Food4thoughts".

Kompromisløs økologisk kvalitet

Rygterne om krise i den økologiske sektor er overdrevne og unuancerede

”Vi har svært ved at genkende avisskrivi-erne om afmatning og krise i afsætningen af økologiske produkter” udtaler Mogens Poulsen, salgschef på Thise Mejeri, - og han fortsætter: ”Men det er da korrekt, at nogle markeder og nogle produktkategorier er under pres.”

”Og det er egentlig baggrunden for at vi på Thise Mejeri satser på bredde i såvel produktion som i afsætning. På sin vis er det den gamle husmandsfilosofi, vi fører ud i livet her på mejeriet. Vi satser billedligt talt på både mælk, æg, svinekød og kartofler ud fra en forestilling om, at det er sjældent at alle produkter kollapser på en gang.”

Bredde i sortiment og afsætning giver stabilitet og en vis robusthed overfor afmatning på enkelte markeder.

For øjeblikket er det den rene elendighed på det engelske marked, hvor en ”Buy British-kampagne” har fjernet Thises produkter fra Sainsburys hylder. Og i Tyskland gisper Thise Mejeris kunder både på grund af temperatur og konjunktur. Til gengæld har Thise Mejeris største mælkekunde, Irma, for alvor vind i sejlene. 71% af den konsummælk der sælges i Irma er økologisk - og kommer fra Thise Mejeri.

Salget af sødmælk styrtdykker, hvormod salget af jersey mælk er eksploderet.

”Vi har ikke solgt så meget ost i sommerperioden, til gengæld har produktion

og salg af kærnemælk med citron og koldskål sat nye rekorder i 2003. Så der er gynger og karruseller på Thise Mejeri, - men samlet set er der tale om en salgsfremgang, - om end den er beskedent. Men det koster penge at miste markeder og det koster penge at bygge nye markeder op. Derfor kommer Thises mælkepris i år til at ligge under det budgetterede. Og det er ikke tilfredsstillende” - afslutter Mogens Poulsen.

FAKTA OM THISE MEJERI:

Økologisk landsbymejeri med internationale ambitioner.

Grundlagt:1988
Selskabsform:Andelselskab
Antal andelshavere:45
Antal ansatte:55
Omsætning:120 mill. kr.
Antal varenumre:170
Antal kunder:170
Eksport til: Tyskland, England og Sverige

Sundsørevej 62, Thise · 7870 Roslev
www.thise.dk · info@thise.dk

Priser stiger ikke av seg selv – Det er alltid noen som

Av Arne Øgaard

I tidligere tider trodde menneskene at gudene kunne hjelpe dem i problematiske situasjoner.

I dag er det vanligere å tro at det er markedet som skal kunne gi menneskene et bedre liv. Ideelt sett kan markedet fungere som i følgende enkle eksempel.

I et lite land ble det en dag stor etterspørsel etter røde lakksko. Folk bød over hverandre for å få tak i de siste parene, og prisene ble skyhøye. Men straks begynte også de andre skofabrikantene å lage slike sko. Alle som ønsket fikk kjøpt røde skinnende sko, og prisen havnet på et fornuftig nivå. Et fritt marked gjorde det i dette tilfellet mulig å dekke forbrukernes etterspørsel og å stabilisere prisene.

Dette er det ideelle, i praksis blir det ofte annerledes. Sist vinter steg strømprisene til et nivå som skapte store problemer for mange mennesker. I en slik situasjon kunne ikke nye strømprodusenter sette i gang ny produksjon

Forskjellen på lakksko og elektrisitet er at produksjonsmulighetene for elektrisitet er begrenset av både naturressurser og miljølovgiving. Å bygge ut flere vassdrag, gasskraftverk, andre varmekraftverk eller atomkraftverk har alvorlige konsekvenser. Det går derfor ikke an å pøse inn elektrisitet på markedet slik at prisene faller. Snarere er det store muligheter for at de

Foto fra utstillingen "Flet i Dialog"

som kontrollerer elektrisiteten kan utnytte mangelsituasjonen til egen fordel.

Vedselgeren sa nei!

Da strømprisene steg mot det høyeste, ble det selvsagt en økt interesse for vedfyring. I den forbindelse var det meget interessant å høre et radiointervju med en av Oslos vedselgere. Han ble spurt om ikke han i en slik situasjon ville sette opp prisen. Han svarte nei. Han mente at prisen var god for ham og at det ble dyrt nok for de som skulle kjøpe.

Dette intervjuet synliggjorde meget klart at priser ikke går opp og ned av seg selv. Det er alltid mennesker som regulerer prisene. Ved at det hele tiden snakkes om markedets bevegelser, anonymiseres disse menneskene. Når strømprisen stiger er det alltid noen som setter prisen opp. Sist vinter fikk disse menneskenes handlinger alvorlige konsekvenser for en lang rekke mennesker med svak økonomi. Til tross for smerten som ble tilført et stort antall

enkeltmennesker, var det ingen som snakket om å straffe de som satte opp prisene. De ble heller ikke hengt ut på forsiden av tabloidavisene. Ingen ble dømt for å være pengeutpressere og voldsmenn. "Det var jo markedet som hadde gjort det".

Den samme situasjonen finner vi både når det gjelder salg og utleie av boliger. I mange områder er det stor mangel og dermed presses prisene. Stjeler jeg 1000 kroner fra noens lomme, vil jeg bli grepet av politiet og dømt. Presser jeg de bolig-søkende ved å heve husleiene med tusen kroner i månedene, blir jeg ansett som en dyktig samfunnsborger.

For mange år tilbake studerte jeg i oljebyen Stavanger. På denne tiden var det en stor tilstrømning av folk som ville kunne tjene store penger på å arbeide i oljebransjen. Dermed lå hybelprisene på et meget smertefullt nivå. I denne situasjonen møtte jeg en kristen idealist som tilbød meg å bo nesten gratis. Jeg behøvde bare å dekke merutgifter til strøm og annet som var en direkte følge av min tilstedeværelse. Denne mannen tok et selvstendig valg og utnyttet ikke de mulighetene som lå i markedet. Andre kunne gjort det samme, men det virker ikke som om de tenker over hva de gjør. Prisene heves nærmest automatisk. Eksempler på prisutpressing finnes i dag på mange områder. I en mangelsituasjon hever mange håndverkere prisen, og deretter sin egen og sine medarbeideres lønn. I en mindre presset situasjon hvor prisene etter markedsteorien skulle gått ned, gjør den ikke det fordi det i dag som oftest er meget vanskelig å senke en lønn.

Jeg har ofte sett eksempler på at økonomisk konkurranse innebærer at ulike aktører i et presset marked konkurrer om

Foto fra utstillingen "Flet i Dialog"

hever dem

hvem som kan sette opp prisen mest, og det kan de gjøre i vårt samfunn fordi de aldri blir stilt til ansvar for sine gjerninger.

Den usynlige fot

Adam Smith var en av de første som innså at markedøkonomien kunne ha en velgjørende virkning på samfunnet. Han snakket om den "usynlige hånd". Blant motsanderne av dagens økonomiske globalisering, snakkes det derimot om den usynlige fot. En fot som trækker de fattig lenger ned i fattigdommen og som har sparket unna den demokratiske innflytelsen for et stort antall mennesker. Forskjellen på hånd og fot ligger i at Adam Smith regnet med at aktørene i markedet hadde en etisk bevissthet. Erfaringer har vist at mange av aktørene både i det lokale og det multinasjonale marked mangler en slik bevissthet. I denne situasjon kan markedøkonomien lett skape flere problemer enn den løser.

Statsstyrt planøkonomi er ikke et alternativ. Det er på tide å lete etter løsninger som verken er markeds- eller planøkonomi. Det er på tide å få mer ansvar og fornuft inn i økonomien. Dette kan for eksempel skje ved at produsenter, forbrukere og eventuelle mellomledd setter seg ned og diskuterer seg frem til hva som er en riktig pris. I tilfeller som elektrisitet, hvor det kan oppstå mangel, må en selv sagt også diskutere hvordan ressursene skal fordeles. I en slik situasjon vil det være mulig for flere å ta ansvar for prisutviklingen.

De viste fotos er fra utstillingen "Flet i Dialog" som er yderligere omtalt på side 31 og 32.

En kassesuksess!

Gårdsbutikk på Nordre Bråthu utbygget med en abonnementsordning.

Av Arne Øgaard

Moss er en liten by i Norge. En grønnsakshandler prøvde lenge å ha en egen avdeling med økologiske grønnsaker, men omsetningen ble for lav så han ga opp. Noen prøvde å selge økologiske grønnsaker på torget, men det ble heller ingen suksess. Et ukentlig torvbord på Steinerskolen ga bedre resultat, men det ble mye arbeid for de som skulle selge.

Veien ble for smal

I en tid har vi vært så heldige å ha en gårdsbutikk på Nordre Bråthu gård. Den ligger ca. 15 minutters biltur fra sentrum, men den siste kilometeren er veien så smal at enkelte har kviet seg for å kjøre dit. Gjennom gårdsbutikken har det også vært en bestillingsordning, slik at de som har ønsket, har kunnet gjøre større innkjøp av melvarer og annet de måtte trenge. Men dette har dreiet seg om en mindre krets av mennesker.

Men så prøvde Hans Gaffke og Mari Meyer på Nordre Bråthu med en abonnementsordning. Forbrukerne kan nå abonnere på en hel eller halv kasse med frukt og grønnsaker som blir levert hver 14. dag. Innholdet er variert og sammen med lite kjente grønnsaker som hokkaido, følger det oftest med en oppskrift.

Stor suksess

Denne ordningen har blitt en stor suksess. Over 60 abonnenter er med i ordningen. Den gamle stasjonsvogna til Hans og Mari er blitt for liten, og de vurderer nå å gå til innkjøp av en kassebil.

I gjennomsnitt kjører de 2 km per kasse. Sett ut i fra et energigøkonomisk synspunkt er dette lavt i forhold til de store transportavstandene som økologiske varer ofte utsettes for. Men dette gjelder nå om høsten når gården kan fylle kassene med egne produkter. Ut over vinteren må de supplere med varer fra de store grossistene. For en liten eller middels stor gård som ligger nær en liten eller middels stor by kan en slik abonnementsordning se ut til å være ideell. De fleste forbrukerne er ikke så bevegelige og er glade når varene leveres på trappa.

Grønnskassene fra Nordre Bråthu er blitt en stor suksess. Over 60 abonnenter er med i ordningen.

Aksjon for riktige priser

Framtiden i våre hender har startet en aksjon for riktige priser. Målet er å få til en prissetting som tar hensyn til miljøkostnadene ved forbruk, slik at det skal bli dyrere å forurense og billigere å leve miljøvennlig.

Illustrasjon: Annette Saugestad Helland/dipP

Av Guri Tajet

Forbruk skaper globale miljøproblemer

En del av verdens miljøproblemer er så omfattende at de på lenger sikt kan true hele den økologiske balansen og biodiversiteten på jordkloden. Det blir stadig klare at mange av de globale miljøproblemerne skapes av en adferd som ligger innbygget i den vestlige forbrukskulturen. Det er de valg og handlinger som mange mennesker foretar i sin hverdag i et travelt velstandssamfunn, som til sammen skaper en rekke miljøproblemer. Det betyr at en løsning på problemene gjennom å unngå skadelige kjemiske stoffer, gjennom å unnlate å forbrenne fossil energi, gjennom en nedgang i transportmengden og endring av feriemønster m.m. vil føles som et innbryt i vår personlige frihet til å reise og forbruke. Mange mennesker er likevel klar over at deres lokale handlinger og beslutninger har en global miljømessig negativ effekt. Men jo mindre ens eget forbruk har direkte effekt på de lokale omgivelser, jo lettere er det å innta holdningen "Hva hjelper det om jeg endrer forbruksvaner når ingen andre gjør det". Det er derfor nødvendig å skape et prissignal, som gjør det lett, logisk og billigst å kjøpe og forbruke de miljømessig beste produktene og tylsene.

Samme skattetrykk

Den regjeringsoppnevnte Grønn skattekommisjon foreslo i 1996 en "ny" økonomi som bygger på prinsippet om at det skal lønne seg å være miljøvennlig og at det skal være dyrt å forurense. Kommisjonen foreslo å vri skattebyrden fra

skatt på arbeid (gjennom for eksempel redusert arbeidsgiveravgift) til skatt/avgifter på lite miljøvennlig forbruk uten å øke det totale skatte- og avgiftstrykket. Det skulle gi en dobbelt gevinst: 1) Et bedre miljø og 2) Det skulle skape arbeidsplasser, fordi de grønne skatteinntektene kan benyttes til å redusere andre skatter og avgifter, slik som for eksempel arbeidsgiveravgiften. Samlet sett skulle vi ikke nordmenn betale mer i skatt. Men derimot skulle det skje noen forskyvninger i skattebetalingen til fordel for forbrukere og næringsliv som oppførte seg miljømessig klokt. De som ikke tok miljöhensyn ville måtte betale mer i skatt – etter prinsippet om at den som forurenser betaler.

Aksjon for riktige priser

Grønn skattekommisjon fikk ikke gjennomslag, og i dag kommer paradoksalt nok en mindre del av statens inntekter fra grønne skatter og avgifter enn i 1994 - før "Grønn skattekommisjon" kom med sine anbefalinger. Framtiden i våre hender mener det er kritikkverdig at Norge ikke har brukt muligheten til å bidra til en mer bærekraftig verden ved hjelp av økonomiske styringsmidler. Det er en forutsetning at det lønner seg å leve miljøvennlig og at det er dyrt å forurense. Vi har derfor startet Aksjon for riktige priser og ønsker med dette å jobbe for at det innføres en prissetting som arbeider for, og ikke imot, miljøet. Aksjonen står ikke alene. I EU får bruken av økonomiske styringsmidler for en bærekraftig utvikling stadig mer oppmerksomhet, og i 16 EU-land føres nå en felles kampanje "make the prices work for the environment".

Konkrete utspill fra Aksjon for riktige priser

- **Fly:** Flytrafikken har økt med 53% siden 1991. Dette er den transportformen der overlegent forurenser mest på kortest tid. Billigreisene florerer, og det er blitt vanlig å ha hytte i Alicante. Dette er ikke en ønskelig utvikling, og den er blitt forsert fordi det er billig å fly. Aksjon for riktige priser har derfor bedt norske myndigheter om å vurdere økonomiske (og informasjonsmessige) virkemidler for å redusere flytrafikken.
- **Kollektivtrafikk:** I 1980 kostet en liter bensin det samme som en billett på bussen. I dag er billetten tre ganger dyrere. Offentlige tilskudd til kollektivtransport er mer enn halvert i perioden 1980-2003 og du skal lete lenge før du finner andre europeiske byer som gir mindre støtte til kollektivtransport enn norske. Aksjon for riktige priser krever handling fra politikerne - prisene på buss og bane må ned.
- **Bil:** Dagens avgiftssystem gir sterke incentiver til kjøp av større, og dermed mindre miljøvennlige biltyper. Det har ført til at stadig flere privatpersoner kjøper kombinerte biler, varebiler og til og med lastebiler for å slippe unna bilavgifter. Aksjon for riktige priser krever i en høringsuttalelse om bilavgiftssystemet der det blir billigere å kjøpe biler med lavt utslipp, og dyrere å kjøpe utslippsverstinger. Det innføres nå et strengere avgiftsregime på lastebiler.
- **Strøm:** Strømforbruket i Norge er høyt, og det bør ned for å unngå utbygging av gasskraftverk og videre vannkraftutbygginger. Aksjon for riktige priser oppfordret derfor i et brev til Olje- og energidepartementet

mentet om at det innføres et toprissystem der forbruk over et visst nivå medfører en avgift. Vi jobber dessuten for at fastleddet på nettleien må fjernes, fordi dagens system gjør at de som har lavest forbruk betaler mest pr kWh. Den strømprisen for brukeren betaler bør følge det faktiske forbruket, slik at kostnadene flyttes fra de med lavt strømforbruk til de med høyt. I følge tall fra NVE økte strømforbruket på norske hytter med 58 prosent fra 1994 til 2001. Aksjon for riktige priser mener derfor at det bør innføres en luksusavgift på hyttestrømmen slik at det skapes et incitament for hytteeierne til å bruke energi mer effektivt, redusere forbruket og/eller gå over til for eksempel bioenergi. I et brev til Olje- og energidepartementet foreslår vi at avgiften tilsvarer den danske el-avgiften, altså kr 0,70 pr kWh. El-avgift for næringslivet: Foss vil fjerne el-avgiften for alle norske bedrifter. Fravær av el-avgift vil gi lavere pris, noe som gir færre incentiver til å spare eller satse på alternative energikilder som for eksempel fjernvarme. Resultatet blir at strømforbruket øker. Aksjon for riktige priser har på ulike måter prøvd å sette søkelys på saken

Veien videre

Aksjon for riktige priser vil jobbe videre med sakene overfor, men vil også stille andre krav til myndigheter:

- Fjern merverdiavgift på økologisk mat.
- Gjeninnfør den gamle merverdiavgiften på kjøtt.
- Økt støtte til energiøkonomiseringstiltak og satsing på alternative energikilder.
- Redusert skatt for sykklister.
- Avgiftsbelegg reklame.

Guri Tajet er prosjektmedarbeider i Framtiden i våre hender og har blant annet ansvaret for Aksjon for riktige priser.

Til nå har hovedvirkemiddelet vært ulike medieutspill samt brev og høringsuttalelser til aktuelle myndigheter, men vi ønsker også å ta i bruk mer aksjonspregede virkemidler. Har du ideer eller lyst til å bli med å jobbe i Aksjon for riktige priser, kan du ta kontakt med Guri Tajet, tlf. 22 03 31 79.

LES MER
www.fivh.no

Hvordan skal vi handle?

Et aktuelt spørsmål belyst ut fra tregreningstanken

Av Arne Øgaard

Næringslivet styres i dag ut fra markedstenkning. Svært mange politikere ser heller ikke andre virkemidler enn markedøkonomi for å få til en utvikling i samfunnet. Samtidig blir det mer og mer åpenbart at denne økonomien skaper vel så mange problemer som den løser. I de siste årene har det kommet et stort antall bøker, og det har blitt avholdt utallige konferanser og demonstrasjoner som alle har påpekt de store problemene som har oppstått ved at markedøkonomien er blitt globalisert. I tidligere nummer av Pengevirke har vi referert mye av denne kritikken, men det sentrale spørsmålet er hva som er alternativet. Er det noe vi kan gjøre? De forslagene som har fremkommet til nå har vært få og temmelig begrensede. Et er for eksempel innføringen av Tobin-skatt, et annet er sterkere statlig styring av næringslivet.

Egeninteressen kan utvides

Grunnprinsippet i markedøkonomien er at en skal handle ut fra egeninteresse. Om alle tenker på seg selv vil "den usynlige hånd" sørge for at det også oppstår goder til fellesskapet. Den gangen disse tankene oppstod forutsatte man at deltagerne i det økonomiske livet hadde en moralsk bevissthet. Dette synes ikke å være tilfelle i dag. En kan bare se hva næringslivslederne godtar som lønninger. Hvilken rettferdighetssans kan disse menneskene ha, som godtar at de skal tjene ti til hundre ganger mer enn sine medborgere? Det er åpenbart at disse menneskene er blitt for opptatt av egeninteresse, og den fristelsen kan nok også ramme andre.

Grunnprinsippet om å arbeide ut fra egeninteresse må derfor utvides til å arbeide for også en nestes interesser. Det er større sannsynlighet for at det å

arbeide for sin neste, vil gi en selv stor glede, enn det er for at det å arbeide for seg selv skal gi stor glede til ens neste.

Men spørsmålet blir igjen hvordan dette skal skje i praksis. Det første skrittet må være at vi begynner å tenke på konsekvensene av de handlingene vi foretar oss. Hva betyr de for oss selv og for våre omgivelser? For at det hele ikke skal bli begrenset til personlige holdninger er det viktig at vi kommer sammen i grupper som arbeider med slik spørsmål.

Broderlighet

En forbrukergruppe i Norge kan samarbeide med en bestemt gruppe kaffeprodusenter i Syd-Amerika, fordi den ønsker å støtte disse bøndernes måte å drive jordbruk på og fordi den ønsker at mest mulig av pengene skal gå rett til disse bønderne og ikke forsvinne som aksjeutbytte i multinasjonale konserner. Slike samarbeidsformer kan kalles praktisk broderlighet. Verden lengter etter denne typen samarbeid. Det vil gi deltagerne en mulighet til å oppleve innflytelse og muligheter til å sette i gang fornuftig virksomheter der de virkelig trengs. Vi trenger ikke vente på noe, men kan starte et slikt arbeid i det små når som helst.

I samarbeidsgrupper mellom produsenter, forbrukere og handelsleddet kan det både lokalt og internasjonalt avtales hva som skal produseres, hvordan det skal produseres og diskuteres hva som er en riktig pris. Det blir altså mulig å få fornuftig tenkning inn i næringslivet, noe en ofte kan savne i dag.

I sine tregreningforedrag kalte Rudolf Steiner slike samarbeidsgrupper for assosiasjoner og han anså dem for selve grunnlaget i utviklingen av et fremtidsrettet næringsliv.

En introduksjon til Max Havelaar og Fairtrade

De fleste kjenner til Max Havelaar-merket kaffe, te, bananer og appelsinjuice. Vi spør Max Havelaar Norge hva dette merket står for, og hva som ligger i begrepet fairtrade eller rettferdig handel?

Appelsinplukking er tungt og farefullt arbeid. I løpet av en arbeidsdag har en plukker løftet ca. to tonn appelsiner. Max Havelaar merket garanterer at appelsinbønder og appelsinplukkere i Sør får gode handelsbetingelser og tryggere sosiale vilkår.

Av Max Havelaar Norge

Hvorfor Fairtrade og Max Havelaar?

Millioner av landløse arbeidere og småbønder får ikke det de burde ha krav på: Nok til å brødfø familiene sine, sende barna sine på skole, og det lille ekstra for å kunne investere i bærekraftig utvikling. Fordelene ved internasjonal handel er dessverre ikke like tydelige for alle mennesker i verden. Småbønder har liten tilgang på markeder og prisinformasjon, og blir derfor i økende grad avhengige av mellommenn. I nedgangstider mister mange sin egen jord, og dermed levebrødet sitt. I tillegg er det mange plantasjearbeidere som ikke får nytte godt av økt handel på verdensmarkedet. Mange lever med lave lønninger, utrygge arbeidsforhold og dårlige levekår. Ofte har de ikke rett til å organisere seg for å forsvare sine rettigheter og mulighetene til å delta i beslutninger som gjelder deres egne liv på plantasjonen.

Max Havelaar Norge

Max Havelaar Norge arbeider for å forbedre kårene til fattige og marginaliserte produsenter i utviklingsland. Max Havelaar oppmuntrer norske importører og forbrukere til å støtte etisk handel og å kjøpe Max Havelaar-produkter. Produkter som er merket med Max Havelaars merke – det eneste uavhengige garantimerket for fair-

trade – sørger for at produsenter i utviklingsland får bedre handelsvilkår.

“Vi trenger ikke veldedighet, vi er ikke tiggere. Hvis vi får en anstendig pris for kaffen vår kan vi klare oss uten veldedighet” – Isaias Martinez, UCIRI, Mexico

Max Havelaar-merkede produkter

Per i dag finnes Max Havelaar-merket på kaffe, te, bananer og appelsinjuice i Norge. Merkede produkter finnes både i dagligvarehandelen og i storhusholdning.

Fairtrade standarder

Problemene som møter fattige produsenter og arbeidere i utviklingsland varierer fra produkt til produkt. Mesteparten av for eksempel kaffe, dyrkes av uavhengige småbønder som eier sitt eget landstykke og markedsfører produktet sitt gjennom et lokalt kooperativ. For disse produsentene er det å motta en anstendig pris for bønnene sine det viktigste aspektet ved en god handel. Mesteparten av te blir på sin side dyrket på plantasjer. For plantasjearbeiderne er skikkelige lønns- og arbeidsforhold viktigst.

For å håndtere dette er det utviklet to sett med felles produsentstandarder; ett for småprodusenter og ett for arbeidere på plantasjer og i fabrikker. Det første settet gjelder for småbønder som er organisert i kooperativer eller andre organisasjoner med en demokratisk, deltakende struktur. Det andre settet gjelder organiserte arbeidere med arbeidsgivere som betaler anstendige lønninger, garanterer retten til å organisere seg i fagforeninger og sørger for gode boliger der det er relevant. På plantasjer og i fabrikker må minimumsstandarder for helse og sikkerhet, samt miljøstandarder følges, og barne- og slavarbeid får ikke forekomme.

Fairtrade handler også om utvikling. Kriteriene skiller mellom minimumskrav som produsenter må oppfylle for å bli sertifisert som fairtradeprodusenter, mens prosesskrav oppmuntrer produsentorganisasjoner til kontinuerlig å forbedre arbeidsforhold, kvalitet, miljø, investeringer, organisasjonsutvikling og velferd blant produsenter og arbeidere.

For medlemmene i mitt kooperativ betyr Max Havelaar forskjellen mellom å leve og å overleve. Å være garantert en minstepris på 126 \$ per sekk uansett markedspris, gir oss viktig trygghet og høyere inntekt. Forskuddsbetalingen er også svært viktig. Under innhøstingen har vi utgifter til innhøsting, tørking og pakking. Alt dette koster penger. Derfor er det svært viktig for oss å kunne få deler av betalingen på forhånd. Terencio Almendares fra Honduras er 72 år gammel. Han har vært kaffebonde i 25 år og er president i COMISAJUL, et kaffekooperativ som er medlem av Max Havelaar ordningen.

Kaffehøsten i Honduras varer fra november til mars. I denne perioden arbeides det nesten døgnet rundt. Det går med 4000-5000 kaffebønner til ett kilo brenn kaffe. Medlemmene av kaffekoperativet COMISAJUL er fattige. Gjennom Max Havelaar får de opplæring i hvordan de skal administrere pengene sine på en bedre måte. De lærer å produsere mer effektivt med nyere og bedre maskiner, og de bedrer kvaliteten på kaffen sin.

Handelsstandarder krever at forhandlerne:

- betaler en pris til produsenter som dekker bærekraftige produksjonskostnader og levekostnader;
- betaler en merpris som produsentene kan benytte til å investere i utvikling;
- stiller forskuddsbetaling til rådighet dersom produsentene ønsker det;
- signerer kontrakter som legger til rette for langsiktig planlegging og bærekraftig produksjonspraksis.

Det nye Max Havelaar-merket

Observante lesere vil kanskje ha lagt merke til at Max Havelaar har fått ny logo – den gamle hadde bildet av en elefant. Max Havelaar-ordningen har hele tiden vært internasjonal - men nå blir det synliggjort med et merke som ikke kun blir brukt i Norge, men også i mange andre europeiske land - samt Japan, Canada og USA.

Max Havelaar Norge er, som de 16 andre landene, medlem av den internasjonale paraplyorganisasjonen Fairtrade

Labelling Organizations International (FLO). Tidligere har hvert enkelt medlemsland hatt sitt eget nasjonale merke, men bak merkene har det hele tiden vært de samme kriterier, standarder og kontrollforanstaltninger.

Vi markerer logoskiftet med en siste hilsen til den gamle elefanten, og gjengir et dikt som er sakset fra Max Havelaars nettsider:

LES MERE

Les mer om Max Havelaar på www.maxhavelaar.no. Her finner du blant annet oversikt over hvor du kan få kjøpt Max Havelaar-merkede produkter.

Farvel til elefanten

*“Min kone kyler kaffen til mig op i kaffekruset,
Hun skælder meget ud fordi, i går var jeg beruset.
Mit sukker rammer kaffen med et helt forfærd'ligt knald,
Og kaffens dråber falder som Victoriafaldets fald.
Nu lander der en helikopter på min ene underarm,
Min kone si'r, det er en myg, men hvilken frygt'lig larm.
Jeg trygler ved tolv tømmermænd: "giv mig en elefant!"
Så peger hun på kaffeposen tem'lig arrogant:
"Den elefant, som du skal ha', har længe stået klar,
det er din morgenkaffe, mærket med Max Havelaar".*

Dikt: Dorte Fremm, DK.

Økologisk meierisatsing i Haugesund

Av Svein Berglund

Haugaland Meieri startet driften 1. april i år og ble dermed landets første økologiske meieri.

Noen ildsjeler fra Haugalandet fikk ideen til meieriet for tre år siden og har siden satset kapital og personlig innsats for å realisere et meieri med bare økologiske produkter. Ingvar Tysvær og Geir Snare har stått sentralt i dette arbeidet. Tysvær er økobonde og er i dag styreleder i selskapet. Snare er utdannet meierist med lang erfaring og er daglig leder for meieriet. Bak prosjektet ligger også tusenvis av timer med dugnadsarbeid fra melkeproducentene.

Melken leveres av bønder på Haugalandet som driver økologisk og som er fritatt fra leveringsplikten til Tine-meieriene. Det er investert 2 millioner kroner i det nye prosjektet. Anlegget er i første omgang dimensjonert til å ta imot 300 000 liter melk årlig og er lokalt forankret i over 60 aksjonærer, primært bønder, som har stilt over en million til disposisjon.

I tillegg har meieriet fått støtte fra Regjeringens verdiskapningsprogram for landbruket. Deretter har Cultura Bank gått inn og finansiert det resterende behov for lån og driftskreditt. Utstyr har blitt hentet fra Danmark, Ungarn og Tyskland hvor småskala meieriproduksjon har kommet mye lenger.

Yoghurt, ost og tsatsiki

Det lille meieriet i Skjoldavegen bruker kun økologisk kumelk. I tillegg til naturell yoghurt lager Haugaland meieri også tre andre varianter. Blåbær med vanilje, skogsbær samt en variant med fersken og pasjonsfrukten maracuja. Smøreost og tsatsiki er to andre produkter som lages. I høst vil det vesle meieriet også begynne å lage sin egen hvitost, som blir en gauda-variant med urter. Osten skal modnes på et eget lager og vil ikke bli vakumpakket når den skal selges. I dag selges varene fra Haugaland Meieri i 6 butikker på Haugalandet. Mye går også ut av regionen, blant annet gjennom Helioskjeden. Etterspørselen etter produktene er økende,

så meieriet ikke har kapasitet til å levere til alle som ønsker å selge produktene deres.

Butikk

Etterhvert vil Haugaland Meieri også åpne butikk og kafe i lokalene i Skjoldavegen. Butikken skal bli en liten oase for alle som har sansen for den gode smaken og de litt spesielle produktene. I tillegg til egne meierivarer skal de også selge produkter fra andre nisjeprodusenter i distriktet, alt fra sopp og grønnsaker til honning og kjøtt, krydder og urter.

Svein Berglund Oslo. F. 1936. Siviløkonom fra Århus Handelshøjskole. Har arbeidet som bedriftsøkonomisk rådgiver og i 15 år vært økonomiansvarlig i norsk handels- og industri-konsern. Daglig leder av Cultura Sparbank, Oslo.

LES MER
www.cultura.no

Fargerik satsning fra Frelsesarmeen

Av Jannike Østervold

Hvorfor handle på Sally Ann? Selvfølgelig fordi varene er lekre og kaffen er god. I tillegg kommer at du støtter Frelsesarmeens internasjonale arbeid for å utvikle lønnsom rettferdig handel.

" Dette så fristende ut!" var min første reaksjon, da jeg i forrige uke kom forbi et utstillingsvindu på Majorstuen i Oslo. Kurver og fargerike tekstiler lyste mot meg i vinduet. Sally Ann, sto det på skiltet utenfor. Jeg ble nysgjerrig og gikk inn for å se nærmere. Her fant jeg i tillegg til mange tiltalende gave- og interiørvarer også en kaffebar, med sandwicher og kaker. Stor var min forbauselse, da jeg så at det var økologisk brød i sandwichene og økologisk eplejuice i kjøledisken (kjære danske lesere: det er ikke vanlig kost på norske kafeer), og enda mer overrasket ble jeg da jeg skjønte at det var Frelsesarmeen, som drev denne på alle måter moderne og estetisk tiltalende butikken og kafeen.

Sally Ann prosjekt i Bangladesh

Varene i butikken er produsert i Frelsesarmeens "Sally Ann" prosjekt i Bangladesh og er basert på nordisk design. Dette prosjektet har allerede oppnådd imponerende resultater med begrensede ressurser. Lokalt er dette et betydelig prosjekt med over 350 mennesker i arbeid og en stor flott butikk i Dhaka. Mange er tidligere prostituerte og andre som ikke når frem i arbeidskøen. Arbeidet gir de ansatte og de mange selvstendige leverandørene verdighet og mulighet til tak over hodet, mat på bordet og utdanning for barna. For å kunne utvide dette arbeidet ytterligere trenger de nye markeder. Med erfaringene fra Bangladesh og med Frelsesarmeens øvrige ressurser, nettverk og posisjon, håper initiativtakerne at "Sally Ann" prosjektet skal utvikle seg til å bli et internasjonalt nettverk der flest mulig av de 108 land Frelsesarmeen arbeider i er med.

Her kan du la deg friste til å kjøpe en gave til en venn - eller til deg selv.

Store og små nyter velsmakende mat og drikke i kafeen.

Silkeputer og glassperler - et glimt fra vareutvalget.

POLICY

Sally Ann baseres på følgende verdier og prinsipper:

1. Sally Ann skal drives i samsvar med Frelsesarmeens verdigrunnlag. Dette gjenspeiles i omsorg og respekt for hele mennesket.
2. Sally Anns handelsvirksomhet skal kjennetegnes av solidaritet, likeverd og rettferdighet.
3. De produkter som Sally Ann handler med skal så langt som mulig fremskaffes gjennom de virksomheter som Frelsesarmeen selv kontrollerer i utviklingsland.
4. Alle som arbeider for Sally Ann i utviklingsland skal gis en rettferdig kompensasjon og hjelp til bedre livskvalitet. De skal støttes til å utvikle et selvstendig liv som også muliggjør sunne og trygge alternativer utenfor Sally Ann.
5. Sally Ann skal søke å velge de best egnede samarbeidspartnere for å innfri sine mål. Sally Ann skal påvirke sine samarbeidspartnere til å fremme rettferdig handel.
6. Sally Ann skal basere sine aktiviteter på lønnsomhet. Fortjeneste er et nødvendig middel for ressurstilgang, utvikling og måloppnåelse. Overskudd i Sally Ann skal kun benyttes til videreutvikling av Sally Ann.
7. Sally Ann skal preges av åpenhet om all sin virksomhet.

Sally Ann, Kirkeveien 62, Marjorstuen, Oslo. Telefon: 22 56 81 00
Fotos: Utlånt fra Sally Ann

LES MERE
www.sallyann.no

Nogle hovedtræk af den moderne bevidsthed (2). Artiklen er den anden i et fortløbende essay 'Danmark som del af den moderne verden': Om samfundsudvikling under modernitetens vilkår, set i sammenhæng med udviklingen af tidssvarende spiritualitet. - Første del blev bragt i Pengevirke 2, juli 2003. Vi forventer en del 3 i næste blad. Forfatterpræsentation: Se forrige nummer af Pengevirke.

Det moderne indre liv

Af Arne B. Hauge

Gennem at forstå visse væsentlige træk af modernitetsbevidsthedens egenart vil vi blive bedre i stand til at se, hvad der skal tilføres vort danske samfund af nyt. Et eller andet sted i verden må der gøres nogle begyndelser til noget nyt – noget nyt der fra begyndelsesstedet ved eksemplets magt kan brede sig ud og få gang i strømninger, der modvirker 'psykisk pest' i det globale sociale liv. Militær og politimæssig kamp vil nemlig ikke alene i længden kunne bremse den udvikling i det moderne menneskelige bevidsthedsliv, der under vor tids mentale forhold vil forføre mange individer og grupper – måske hele samfund? – til at begive sig ind på terror-, mord- og selvmordstænkningens vej. – Det antydede 'nye' er derfor – det skal være min påstand – nødvendigt for udviklingen af hvad man måske kunne kalde 'selvhelbredende kræfter' i den danske og den internationale samfundsorganisme.

Svækkelsen af det religiøse fællesliv og fremvæksten af videnskabelighed omkring det ydre

Som udgangspunkt kan vi nok tage det som en konstatering, at menneskene i vor tid – i hvert fald dér, hvor man lever under moderne forhold eller under forhold, der er påvirket af moderniteten – ikke mere står i et så inderligt, så umiddelbart forhold til sin omverden som tidligere. Religion er f.eks. ikke det samme for mennesker i dag som det var for 500-600 år siden, i hvert fald ikke i Europa og Vesten. Bevidstheden om og opmærksomheden i forbindelse med dét, menneskene iagttager gennem sanserne, er derimod blevet skærpet umådeligt. Som mennesker er vi i de århundreder, der er forløbet siden middelalderen, begyndt at undersøge tingene selv og tænke over det vi iagttager.

Vi har stykket det iagttagne sammen ved hjælp af tænkningen til teorier om sammenhænge, og på den måde bygget os et tårn af tanker, en sum af logisk-abstrakt tænkning som i ingen tidligere tid eller kultur. Og hermed har vi forsøgt – og forsøger stadig – at gribe den hele verden, indbefattet de sociale fænomener.

Væksten i selvbevidsthed og processen i retning af individualisering

Den skærpede bevidsthed om det, der iatages gennem sanserne, er kendetegnet for den ene side af modernitetsudviklingen; den anden kendetegnes ved en stadig stærkere oplevelse af det egne 'jeg'. Denne bliven-sig-selv-meget-mere-bevidst står i en intim forbindelse med den forstærkede bevidsthed overfor omverdenen – de to processer betinger på en bestemt måde hinanden. – Tiden fra renæssancen og frem til i dag kan vi derfor betegne som den materielle bevidstheds og selvbevidsthedens tidsalder – eller kort bevidsthedstidsalderen.

Den kultur som frembringes i løbet af denne bevidsthedens tidsalder, og som stadigt frembringes, har det særlige ved sig i forhold til middelalderens kultur, og i forhold til de tidligere ikke-europæiske kulturer, at menneskene ikke bindes sammen gennem et fælles religiøst forestillingsliv, fælles kultus og fælles ritualer. I middelalderen deltog alle europæere i et sådant fælles religiøst forestillings- og handlingsliv. Det var en tid med et fælles, 'universalistisk' åndsliv, og alle levede ligesom i en fælles åndelig atmosfære på en måde, som vi i dag har vanskeligt ved at forstå og føle os ind i. Vi behøver imidlertid spejlingen i noget anderledesartet, hvis vi vil komme til en brugbar forståelse af det karakteristiske ved vores egen kulturforms indre livs- eller åndssituation.

Fra middelalderens afslutning og frem til i dag sker der en udvikling, der kort kan karakteriseres sådan: Det enkelte menneske falder ud af fællesskabet, ud af helheden, ud af sammenhængen. Herved får mennesket en ny mulighed, som ikke tidligere var det beskåret: - muligheden for et selvvalgt, selvskabt liv. Mennesket får så at sige sin totale frihed; de sociale og materielle lænker falder. Men det må betale for friheden gennem tabet af støttepunkter for indordningen af det egne liv i større helheder. Skal der være en mening, en sammenhæng i menneskets liv, er det henvist til selv, gennem egen søgen, gennem et personligt ydet erkendelsesarbejde at finde en sammenhæng og leve i en sammenhæng.

Mennesket er så at sige henvist til selv at skabe nye sammenhænge mellem dets stærke, men på en vis måde isolerede 'jeg' og dette 'jeg's naturlige og sociale omverden – hvis der atter skal kunne etableres sammenhæng og fællesskab.

Mangel på indre social sammenhængskraft

Den Nyere Tids naturvidenskab og samfundsvidenskab har skabt et forestillings- og teorikompleks, hvor de åndelige sider af menneskelivet efterhånden ikke blev regnet med til virkeligheden. Til sidst blev de af mange helt benægtet – og faldt således på en vis måde ud af det sociale liv. Da de ikke blev gennemforsket, har de hidtil ikke kunnet bidrage til sammenhæng og sammenhængskræfter i det moderne liv. De religiøse forestillinger og følelser, der tidligere regerede indrelivet, er samtidigt enten forsvundet, svækket eller optræder i fanatiserede bølger. I middelalderen brugte man fornuften til at forstå og begrunde troen på Gud². I dag må den religiøse tro inden for de traditionelle trosystemer nøjes med en vilkårlig, tanke-mæssigt ubegrundet tro. Modernitetens dominerende 'sandhedsautoritet' ligger i dag i den materialistiske og tekniske videnskabelighed – og tager man det alvorligt, kommer et ærligt menneske snarere til tvivl og agnosticisme end til religiøs tro – i hvert fald fremstår de traditionelle religiøse læresystemer efterhånden som mere og mere uforståelige for den moderne bevidsthed³.

Det essentielle for det samfundsmæssige liv i forbindelse med ovennævnte faktum er, at der ikke længere findes noget umiddelbart givet, som holder samfundene sammen. Individualiseringen, selvstændiggørelsen af menneskene har i processens hidtidige forløb i store træk virket mere adskillende og splittende⁴, end den har formået at samle mennesker på grundlag af personlig erkendelse og deraf følgende vilje til ny fællesskabsdannelse.

I en vis forstand er sammenhængskraften i alle samfund verden over derfor svækket i dag. Ubevidst mærker vi også dette i Danmark. Det er en af grundene til at usikkerheden vokser i disse år - at man

på forskellig måde ønsker at sikre sig: Fra at være udskældt og kritiseret for 10-15 år siden er f.eks. den danske velfærdsstat i dag på den baggrund pludselig blevet en hellig ko, som alle politiske retninger lover at værne om.

Den manglende indre forbindende kraft i samfundene, den svækkede forbindende kraft mellem menneskene er en væsentlig faktor, en væsentlig grobund for revolutionære og verdensomstørtende bevægelser som den, der udløste 11. september-terroren og den efterfølgende anti-terroorkrig. I og med at samfundene er svækkede med hensyn til forbindende kraft, er de også mere udsat for hvad man rettelig kunne kalde sociale epidemier, sociale infektioner. Sådanne infektioner består i opkomsten af sociale frelseslærer, 'social messianisme'⁵.

Det "indre tomrum"

Det der gør den moderne verden udsat for at blive ramt af social infektion, af næsten blind tro på frelseslærer og hengiven sig til selvudpegede autoriteter – er i sidste ende afspejlingen af noget, vi kunne kalde 'det åndelige tomrum' i menneskene af i dag. Dette tomrum opstår i sammenhæng med at man ikke længere som i f.eks. Middelalderen har et altgennemtrængende religiøst forestillingsliv, der binder de enkelte dele af livet sammen til en forståelig helhed.

Dette tomrum fyldes først rigtigt igen, når mennesket selv formår at finde vej til ny ånd, dvs. til et moderne tankeliv, der har rod i åndelig iagttagelse på samme måde som naturvidenskabelig tænkning og teknik har rod i sanselig iagttagelse. Moderne åndelighed vil, hvis den skal være sund og ikke forførende eller bevidsthedsdæmpende, dog ikke bygge på trosætninger eller autoritet: Den enkelte må

selv oparbejde sit åndelige tankeindhold: Hvad det overtager fra andre, må det først gennemtænke og personliggøre, før det kan blive dets eget. Åndelighed, der kræver autoritativ underkastelse på det tankemæssige plan, eller undlader at uddanne tænkningen til fordel for ren følelse, ren tro, undergraver det moderne menneskes frie dømmekraft.

Den indre kamp og det personlige arbejde, som mennesket her må yde individuelt, er på ingen måde let. Det underskattes heller ikke af den underholdningsprægede og overfladiske moderne kultur. De fleste moderne kulturmedier og -produkter modvirker i dag en sådan fordybelse og inderliggørelse af mennesket. Derved lades de mennesker, der ikke har et specielt stærkt 'medfødt' behov for eller trang til at komme om bag tilværelsens væsentligste mysterier (Hvem er jeg, hvor kommer jeg fra, hvor går jeg hen) i stikken af denne ydre samfundskultur. I ældre tider bar den fællesskabsdannende religiøsitet alle og prægede alle, rig som fattig, den kloge såvel som den mindre kloge. I dag udgrænses store grupper, hvad angår indre kultur i mennesket. Med andre ord: Den nye form for kultivering af menneskesjælen, som er nødvendig for ikke kun at blive et egoistisk, krævende og selvoptaget individ, svigtes for en stor del af den form for kulturproduktion, moderniteten hidtil har frembragt⁶.

I verden uden for Europa og USA føles dette svigt af mange endnu stærkere, fordi den traditionelle kultur stadigt eller indtil for nylig har givet menneskene 'indre indhold og følelser for hinanden': Svigtet føles, men den tankemæssige erkendelse er ikke udviklet nok til at forstå dette 'svigts' sammenhæng med hvad man kunne kalde 'den endnu ufuldendte indivi-

dualiseringsproces' i den moderne kultur. Følelsen af dette 'svigt' mod det værdifulde i det indre af menneskene er en af de væsentligste baggrunde for det had, store grupper i dag føler mod Vesten. Og den utilstrækkelige erkendelse af årsagssammenhængen fører til, at mange grupperinger her hengiver sig til den yderst farlige og illusionære tro på, at tidligere tiders mere kollektive kulturgoder kan genskabes i den moderne verden, endda med anvendelse af vold og magt.

Positiv opfyldelse af "tomrummet"

Det omtalte tomrum dannes i det indre af menneskene i det felt, hvor tidligere oplevelsen af forbundethed med slægten, stammen, håndværket og det sociale liv som sådan befandt sig (ikke mindst gennem det religiøst-prægede tanke- og følelsesliv). Den nye frihed og tomrummet i det indre hører sammen. Tomrummet er den oprindelige forudsætning for friheden. Men denne oprindelige tilstand kan ikke vare ved i det uendelige uden negative følger. Og det er et helt håndfast problem for hvert eneste moderne menneske. Ethvert menneske i moderne tid oplever jo – det kan enhver konstatere ved en smule uhildet selviagttagelse – på et eller andet plan, bevidst, halvbevidst eller ubevidst, virkningerne af fristillelsen på den ene side og noget gabende tomt på den anden side.

Mennesket mærker, at dette tomrum må fyldes, eller i hvert fald dækkes til: Det sidste kan ske i utallige variationer: workaholisme, forstærket underholdningsbehov, stofmisbrug, moderne 'oplevelsessyge' osv. De fleste af os ved godt, at det i sidste ende drejer sig om en flugt; en flugt

Fortsættes på side 24...

En hjælpende hånd ...

<p>Opholdsteder, skoler og institutioner:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ikke-voldskommunikation (girafsprøg) - supervision - coaching, ledelse og samarbejde - pædagogiske udviklingspakker. 	<p>Virksomheder:</p> <ul style="list-style-type: none"> - lederudviklingsprogrammer - personalesamarbejde og coaching - Clairvoyant støtte og udvikling - teambuilding og "ejerskab"
<p>Pædagoger og lærere:</p> <ul style="list-style-type: none"> - selvudvikling - personlig supervision - efteruddannelse (helt nyt) - ikke-voldskommunikation (girafsprøg) 	<p>Til alle og enhver:</p> <ul style="list-style-type: none"> - krischjælp, personligt og i grupper - den nænsomme samtale, terapi for børn - shamanistiske foredrag, trommedans og events - kurser, foredrag, terapi, undersøgelser og akutopgaver

SPECIALKONSULENTEN

www.specialkonsulenten.dk

Klintebjergvej 14, 5450 Otterup 6487 2500

specialkonsulenten@sol.dk

České Kopisty

Et Camphill-initiativ i Tsjekkia ber om hjelp

Camhill České Kopisty ligger ved floden Elben, som i 2002 gikk over sine bredder. I våningshuset var det 1,3m vann i første etasje.

Av Petr Nejtek

Begrepet Camphill er sannsynligvis kjent for en stor del av Pengevirkes lesere. Bevegelsen er oppkalt etter et sted i Skottland, hvor en gruppe ledet av den østerrikske legen Karl Kønig i 1940 begynte å behandle og leve sammen med mentalt handikappede barn. Etter krigen oppstod de første landsbyer i England, hvor handikappede innbyggere ("landsbyboere") levde sammen med familier til medarbeidere. I dag er det over hundre slike steder i tyve land.

Undertegnede tok initiativ til å opprette det første stedet i Tsjekkia av denne typen på gården hvor han vokste opp, som senere ble konfiskert av kommunistene og gitt tilbake til hans slektninger etter omveltningen i 1989.

For fem år siden møttes folk fra Tsjekkia og fra Camphill i Norge og Polen på denne gården i landsbyen České Kopisty, ca 60 km nord for Praha, for å bedømme om lokaliteten egnet seg til opprettelsen av et hjem for mentalt handikappede unge mennesker.

Landsbyen ligger ved bredden av Labe (Elben) i et frodig landbruksområde med intensiv grønnsakdyrking som hovednæring. Administrativt hører den til byen Terezin, kjent som ghetto og konsentrasjonsleir fra 2. verdenskrig.

Bedømmelsen var overveiende positiv og arbeidet med anskaffelsen av midler og informasjonspredning kunne begynne.

Tun på 4mål med bygninger eies i dag av borgerforeningen „Camphill České Kopisty“ med over 40 medlemmer. Til innkjøp av eiendommen ble det brukt penger gitt som gave av den norske Landsbystiftelsen (felleskap av norske camphillsteder) og av privat innsamlende midler. Gaven på 500 000Nkr ble gitt som et rentefritt lån i Cultura Sparebank, som nedbetales over 10 år av Hogganvik landsby. Senere ble det kjøpt en nærliggende tomt på 2,7 mål av private midler.

I august i fjor kom den store flommen fra den nærliggende elven. I våningshuset var det 1,3m vann i første etasje. Hittil høyeste registrerte flom fra 1845 var mer enn halvmeter lavere.

Unge frivillige fra alle kanter av landet gjorde en stor innsats i påfølgende hjelpearbeid. Skader på våre bygninger var for det meste begrenset til fuktighet i murvegger. Hovedoppgaven var derfor å rydde opp og fjerne murepuss for å sette fart på uttørring.

Vi fikk forsikringspenger (200 000 tsj.kroner) og etter hvert en flom av større og mindre pengebidrag, mest fra selve Tsjekkia.

I mars har vi derfor kunnet engasjere et byggefirma for å fullføre rehabilitering av den første leiligheten for ca 1,4 mill. tsj. kroner. En tsjekkisk medarbeiderfamilie med 3 års erfaring fra camphill i Norge er flyttet inn i slutten av juli.

Oprydning etter oversvømmelsen i 2002

Samtidig organiseres dugnader (frivillig arbeid) av unge frivillige fra Tsjekkia og Tyskland, som gjør en stor innsats med riving, gravning, opprydding etc.

Vi fortsetter med "fundraising", og har nettopp modtatt 60 000 euro fra Softwarestiftung i Tyskland. 40 000 er en direkte gave, 20 000 er gitt som rentefritt lån. For hvert beløp som vi greier å samle i Tsjekkia, blir det firedoble av lånet ettergitt, for gaver fra utlandet blir forholdet 1:1. Vi regner selvfølgelig med at vi greier å gjøre om hele beløpet til gave.

Disse penger er beregnet for videre utbygging, først og fremst ombygging av fløyen for 4 handikappede som etter planen skal stå ferdig ca om et år.

For tiden leier vi et jordstykke på 10ha som hittil er blitt forpaktet videre. Vi akter å drive det i egen regi fra neste vår og samler for tiden penger til innkjøp. Prisen er på en million tsjekkiske kroner, det vil si ca 250 000 Nkr.

Herved vil vi be lesere av Pengevirke til å bidra til kjøp av jord. Prisen er 2,50Nkr/m² og vi er takknemlig for hver ny kvadratmeter.

Hver giver vil motta et takkebrev. Bidragene kan sendes på konto i Cultura Sparebank nr.1254 20 08006 Camphill i Tsjekkia/ Innkjøp av jord.

Skaderne etter oversvømmelsen udbedres.

Biologisk-dynamisk jordbruk i Russland

– trenger støtte fra vesten!

Svetlanas bønder foran kornmark.

Av Stanislav Bardetsky

På slutten av det forrige århundrede brakte "perestrojkaen" større frihet og demokratiske impulser til det russiske folket. Dette åpnet for en rekke nye muligheter: Folk kunne tenke, snakke og gjøre mye som de ikke kunne tidligere. Det dukket opp nye initiativ og deriblant en interesse for åndsvitenskap og antroposofi. Det ble utgitt antroposofiske bøker og satt i gang en rekke konkrete virksomheter som camp-hillstedet "Svetlana", steinerskoler og barnehager, pedagogiske seminarer, et akademi for eurytmi i Moskva og noen gårder som dyrket biologisk dynamisk.

Utviklingen i den russiske økonomien har vært rask og det gjelder også for jordbruket. For de fleste mindre private gårdene har det vært et problem at de har havnet mellom det økologiske og det konvensjonelle jordbruket. Ikke ut fra en bevissthet, men fordi de ikke har penger til å kjøpe kunstgjødsel og sprøytemidler. De store kollektivbrukene er under sterkt press fra vestens kjemiske industri som støtter dem med kunstgjødsel og sprøytemidler. Denne industrien gjør bøndene avhengige av produktene sine på samme måte som lanterne gjør sine kunder avhengige av narkotika. I bankene er laveste rente på 18%. Dette gjør det umulig for bønder å låne penger.

Det er nødvendig å få inn nye impulser og nye synsvinkler. Folk må gjøres oppmerksom på hva som er et sunt jordbruk og en sunn mat. Vi ønsker å vise dette gjennom å bygge opp en biologisk dynamisk gård ved Sankt Petersburg. Vi er blitt tilbudt en gård, men vi trenger penger for å kjøpe den. På sikt håper vi at det kan bli et sted hvor flere familier arbeider sammen.

Det er stor forskjell mellom rike og fattige i Russland. De rike har tjente store summer i løpet av det siste tiåret og de har ingen bevissthet om å ta vare på jord

Et typisk russisk landsbyhus.

eller sosiale og etiske prosjekter. Derfor henvender vi oss til dere som leser Pengevirke.

Jeg, Stanislav Bardetsky, og min kone, Olga Bardetskaya er begge 32 år og vi har et barn på 2. Jeg er elektroingenør og min kone har mastergrad i kjemi. Nå arbeider vi og studerer biologisk-dynamisk jordbruk hos Trygve Sund på Stange i Norge. Jeg hadde allerede erfaring fra Camphill-stedet "Svetlana" hvor jeg fra 1999 arbeidet i jordbruket sammen med de handikappede.

Vi har fått støtte og impulser fra Trygve Sund (Alm gård), Margit Engel(Vidaråsen) og Lars H. Neshelm (Brobyggerskolen), men vi trenger også penger.

Ønsker dere å vite mer, kan dere kontakte Trygve Sund på telefon 0047/62571050.

*Takk og ærbødige hilsener fra
Stanislav Bardetsky*

Lesere som ønsker å støtte prosjektet økonomisk, kan sende sitt bidrag til konto 1254.20.19156 i Cultura Bank.

Stanislav Bardetsky og hans datter.

”Det moderne indre liv”. Fortsat fra side 21.

fra noget, vi ikke kan tage og føle på; noget vi ikke, eller kun vanskeligt, kan sætte ord på.

”Ægte” opfyldning af tomrummet betyder, at der skabes nyt ’væv’ mellem bevidsthedstidsalderens forstærkede ’jeg’ og livet i den ydre verden. Plejen af tidsvarende spiritualitet, sådan som jeg gav nogle rids af det oven for, fremdyrker et sådant ’bindevæv’ i menneskets psyke. At man har fat i noget med ’ægte liv i’ (og vel at mærke at man også dyrker dette på en levende måde, hinsides al dogmatik og fanatisme) kan nok bedst mærkes på frugterne: At ens følelse for andre mennesker og ens sociale fællesskaber igen forstærkes, at man erkender dem, og derfor vil dem – og dog er det måske alligevel ofte på en ny måde. Det samme sker med forholdet til naturen og kosmos. Og i forholdet til de væsener, vi efterhånden forstår også er her, selvom de ikke er synlige og vi hidtil kun har hørt om gennem overleveringen og den traditionelle religion. Følelsen og fornemmelsen for vore nære afdødes eksistens kan være en af de ting, der på denne måde blive en realitet for den enkelte.

Indre årvågenhed⁸, en nødvendighed for det positive møde med et andet menneske

Frugten af et liv med tidssvarende spirituelle tanker er respekt og tolerance. Man trækker sig ikke tilbage fra samfundet, men deltager tværtimod aktivt i det. Erkendelsen af, at vi er blevet enere; at hver og en er blevet en lille ’Gud’ (eller en lille djævel eller halv-djævel) med ansvar for at dyrke eller misligholde hver sin lille ’Paradisets Have’, gør et menneske til en endnu stærkere tilhænger af tankefrihed, ikke mindst af religiøs tankefrihed. Det betyder ikke, at vedkommende stiltiende vil se til, medens det onde og forkerte tager overhånd: Det vil forsøge at forstå det onde og forkerte, for derigennem at finde de steder, hvor dette onde kan forvandles til noget godt.

Man vil på et tidspunkt indse, at det ikke fører til noget at hade andre, selv ikke dem, der hader én selv, eller udspreder hadefulde tanker i samfundet. Man vil i stedet søge efter hadets oprindelige udspring. Først indsigt på dette felt åbner muligheden for at forvandle hadefulde tanker til kræfter med mere positiv effekt.

Manglende tidssvarende spiritualitet hos et menneske kan i modsat fald let føre til had mod de hadefulde, intolerance over for de intolerante osv. Man kommer da ind i negative sociale spiraler, der skridt for skridt fordrejer menneskets sunde dømmekraft. Mennesket drages ind i det negative,

som det ønskede at bekæmpe. – Forsøger man at følge de fænomener i det sociale liv, der måske ender i terror og modterror, i dybden, med årvågenhed, så vil man måske opdage, at konflikterne mellem mennesker meget ofte begynder et helt andet sted end i det fysiske, ydre liv: Nemlig i den intellektuelle tænkning, hvor der på et tidligt tidspunkt blev skabt et ’DE’ og et ’VI’, en adskillelse hidført af tanken. Og det måske på baggrund af helt ydre faktorer som hårfarve, hudfarve, køn, sprog, slægt, alder, velstand, fattigdom.....

Her viser det sig i praksis, i hvor høj grad man som menneske har bearbejdet sit indre liv tilstrækkeligt: Er man er i stand til at opleve det individuelt-unikke i et andet menneske, når man står i mødet med det? Lykkes dette ikke, vil man nemlig uvægerligt blive fanget af de forudfattede tanke kategorier man tidligere har dannet i sig. Og man vil da ikke stå overfor et andet ’jeg’, men i stedet møde repræsentanten for en af de tankebokse, man har i sig. Man afledes af dette andet menneskes ’maske’ – dets udseende, hudfarve, køn, alder, sprog, osv. – , fanges så at sige i eget spind og oplever ikke virkeligt den anden.

Vanskeligheden ved at opleve det individuelt-unikke i andre mennesker er at det principielt er usynligt. Men dette usynlige, dette åndelige ’jeg’ kan dog blive iagttageligt, når vi er vågne, opmærksomme, bevidste nok til at tænke den anden som et ’jeg’ og lade vedkommendes ydre gruppetilhørighed træde i baggrunden. Tænker vi derimod den anden som tilhørende en gruppe, så sætter vi ham lig med hans ’maske’ – og så vil han oftest i situationen også møde os som maske. Fordomme har på den måde en tendens til at bekræfte sig selv.

Det er det tragiske i det moderne liv, at vi i en tid hvor klodens mennesker skal leve globalt sammen og derfor er henvist til at udvikle fordomsfrihed, gensidig interesse og respekt – at man da ikke formår at lægge det frø, som bevidsthedstidsalderens ’frie jeg’ er, i en velegnet spirituel jordbund: Af det moderne ’jeg’, som måske er tomt, selvoptaget og noget egoistisk, kan der faktisk opstå et voksende, frodigt, frugt bærende menneske. Og det kan vel at mærke godt ske, uden at individualiteten dermed må afgive en tøddel af sin allerede vundne frihed.

Spiritualiseringens frugter i det personlige liv

Vælger man den vej, der fra fristillensens og den indre tomheds udgangspunkt fører til at det egne ’jeg’ så at sige gødes med et tidssvarende indre indhold, så aftager følelsen af afskæthed og isolation gradvist og erstattes af først glimtvis oplevelser af

en omfattende samhörighed med det omgivende liv , der efterhånden bliver hyppigere og længerevarende. Således når mennesket efterhånden frem til et nyt trin i dets individualiseringsproces. – Det skal dog indskydes, at valget af denne vej på visse tidspunkter ikke sjældent synes at indebære tab eller nederlag, at man på en eller anden måde må give slip på noget, man hidtil ikke har troet man kunne leve uden. Ens vej kan gå gennem sygdom, tab af venner eller af et elsket job, depressioner, kriser. Det der imidlertid først ser ud som tab eller nederlag, viser sig senere ofte at være netop det, der gør valget af en ny vej muligt: Den vej, som vi måske her kan kalde ’jeg-udvidelsens’ vej’, fordi jeg’et så at sige vokser ud over sig selv og derved igen kommer i levende forbindelse med andre jeg’er og væsener.

På dette trin mærker mennesket, at det i tillæg får en ny slags frihed, en indre frihed, som det tidligere ikke var i besiddelse af. Oplevelsen af denne nye form for frihed ledsages også af en ny, tilbagevendende følelse af glæde. Mere ro og indre tilfredshed er andre følgesvende. Af alt dette følger så igen en forstærket tro på tilværelsen som sådan. Denne tro tager nu ikke form af tro på læresætninger og dogmer, og den indebærer ikke underkastelse under nogen autoriteter. Den viser sig som tillid til livet, som tillid til menneskene – og således at dette bestemte menneske kan sige til sig selv: ’Jeg har nu fuld tiltro til at den vej, som er min, er meningsfuld. Jeg vil gå den til ende, yde alt jeg kan for den sammenhæng jeg er i, og tage imod den medgang og medgang, denne livsvej bereder mig’.

1 Se artikel ’Den Mentale Tilstand i Danmark og Verden’, Pengevirke 3-2003

2 Skolastikken

3 Alligevel er mange i dag åbne for det religiøse eller åndelige – men på en yderst vag måde: ”Der er mere mellem himmel og jord”-indstillingen.

4 En mellemstation i udviklingsprocessen fra middelalderens universalisme til vore dages individualisme har dog været fællesskabet om det nationale, om nationalstaten. – Det skal også her siges, at vi i de moderne samfund har erstattet indre sammenhængskræfter med sammenhængssystemer

5 ’Social messianisme’ vil sige, at man venter på en social ’frelser’, en ’stærk’ mand eller kvinde. ’Sociale frelseslærere’ er f.eks. sådan noget som ideologierne.

6 Spørgsmålet om ’moderne, bæredygtigt kulturliv’ ses således på samme tid at være et samfundsmæssigt spørgsmål som et spørgsmål, der drejer sig om millioner af enkeltviljer

7 Nye tanke- og følelsesformer, der er erkendte og personliggjorte, og som afspejler realiteter. – Rent teoretiske konstruktioner har ikke kraften til at forbinde mennesket med verden på den i dag nødvendige alsidige måde. Teoretiske konstruktioner medvirker dog i processen med at individualisere mennesket yderligere i adskillende retning.

8 Opmærksomhed på egne tanke- følelsesmønstre i nuet.

Nyt fra Merkur

Betaling af Pengevirke

Vedlagt dette blad er et indbetalingskort til vore danske læsere. Prisen for Pengevirke i 2003 er 150 kr.

I år har vi valgt at kombinere betaling af Pengevirke med den mulighed samtidig at give et bidrag til Merkurfonden – stort eller lille.

Udgivelsen af Pengevirke er en aktivitet, der på samme måde som Merkurfonden ligger ud over det rent bankmæssige – men hører med til Merkurs målsætning: at være med til at præge samfundsudviklingen i bæredygtig retning. Med bladet ønsker vi at informere om vore aktiviteter, om vore projektkunder og om aktuelle samfundsspørgsmål – belyst ud fra de holdninger og ideer Merkur står for. Med Merkurfonden ønsker vi at fremme en adfærd, som har særlig stor betydning for fremtiden; gennem praktisk handling vise, hvordan et offer – gavepengene - har et potentiale, der rækker langt udover pålydende. Merkurfonden er endnu i sin spæde start, men vi oplever allerede mange forventninger og stor efterspørgsel på midler herfra. Derfor tillader vi os denne dobbeltløsning. Bladet og fonden anser vi for væsentlige elementer i vores virksomhed. Begge dele er afhængige af vore kun-

ders medvirken og bidrag. Læs mere om Merkurfonden og hvad pengene bliver givet til – på www.merkurbank.dk. Beløbet kan indbetales direkte på 8401-9180227.

Ungdomskort

I november 2003 glæder vi os til at lancere et nyt hævekort til unge under 18 år.

Det er et samarbejde mellem lokale og regionale pengeinstitutter, der har gjort dette muligt, da der til november vil blive åbnet for, at bankernes automater kan håndtere hævekort (og ikke kun dankort) fra andre banker. Der er saldokontrol på kortet, således at der kun kan hævses penge, hvis der er et indestående på kontoen. Der vil maksimalt kunne hævses 2.000 kr. pr. dag.

Alle pengeinstitutter deltager i samarbejdet undtagen Danske Bank (herunder BG Bank) og Nordea - dvs. alle lokale og regionale pengeinstitutter og en række landsdækkende institutter som f.eks. Jyske Bank og Arbejdernes Landsbank er med.

Det er et stort ønske fra Merkur og vore unge kunder, der hermed går i opfyldelse. Hidtil har unge under 18 været henvist til at hæve penge fra deres konto i Merkur via deres forældre eller via overførsel til konti i andre pengeinstitutter - og det er der unægteligt ikke meget ved!

I næste nummer af Pengevirke vil vi informere udførligt om det ny ungdomskort, ligesom vi vil skrive direkte til Merkurs unge kunder, når kortet er klar.

Senere håber vi at kunne tilbyde et decideret ungdomsdankort, således som

det politiske forlig om dankortets fremtid lægger op til. Men som det fremgår af pressen, vægrer de store banker sig p.t. ved at indgå i dette projekt, som de mindre pengeinstitutter, Forbrugerrådet og politikerne anser som et løfte fra pengeinstitutternes side.

Beløbsgrænse på webbank ophævet

Beløbsgrænsen på kr. 8.000,00 på privat webbank er ophævet. Private brugere af webbank kan fremover foretage betalinger uden begrænsning, blot der er dækning på kontoen.

E-Dankort – en ny, sikker betalingsform på internettet

Private webbankkunder kan nu anvende en ny, sikker betalingsform på internettet (kun i Danmark), som kaldes E-Dankort.

Der er i virkeligheden ikke tale om noget Dankort, men et betalingslink til kundens webbank, således at betalingen kan gennemføres sikkert med anvendelse af den sædvanlige underskriftskode og uden at indtaste kortnummer etc.

Alle private webbankbrugere vil som udgangspunkt få tildelt muligheden for at betale med E-Dankort, og der er således ikke tale om, at der skal "udstedes" et sådant virtuelt "kort".

Det vides p.t. ikke hvor mange internetforretninger, der vil tilbyde muligheden fra starten, men det vil fremgå af den enkelte forretnings hjemmeside eller kan ses på www.edankort.dk.

Nytt fra Cultura

Cultura deltar i stiftelsen Mikroinvest

15. september ble stiftelsen Mikroinvest grunnlagt, som et samarbeid mellom Nettverkskreditt BA, Hordaland Fylkeskommune og Cultura Sparebank. Stiftelsen har en sosial og allmenntilgjengelig profil og har som formål å finansiere prosjekter som medlemmer av nettverksgrupper ønsker lån til eller prosjekter med garantikretser.

De tre stifterne går inn med kr 100.000 hver som stiftelseskapital. Stiftelseskapitalen er en gave fra de tre institusjoner, uten krav til avkastning. Kapitalen vil eventuelt bli tilbakebetalt ved oppløsning av stiftelsen.

Ved oppstart av Mikroinvest kommer midler fra nettverkskredittprogrammet i Oslo/Akershus og Hordaland, et prosjekt som har drevet under Norsk Folkehjelp

paraply med Unni Sekkesæter som leder (Nettverkskreditt til flyktninger og innvandrere). Det vil også komme midler fra nettverksgrupper som slutter seg til Nettverkskreditt BA og spareinnskudd fra medlemmene av nettverksgruppene. Etter hvert kan det også bli mulig for næringslivet å gi langsiktige øremerkede lån med risikoprofil.

Mikroinvest vil ha et styre hvor det både er finansiell kunnskap og spesiell innsikt i den kultur og praksis omkring nettverkskreditt som er opparbeidet i Norge. Styret vil derfor bestå av representanter fra de tre stifterne. Stiftelsen vil samarbeide tett med Nettverkskreditt BA sitt sekretariat.

Culturaprisen 2003

Culturaprisen utdeles hver høst og vil i år gå til Kolibri Kapital ASA for det arbeidet de gjør for å sette investeringsmidler fra aksjekjøperne i nord i arbeid for fattige i sør. Kolibri Kapital ASA er et investerings-selskap/aksjeselskap med en klar investeringspolitikk: minst 60% av kapitalen skal til enhver tid være utlånt til samarbeidsorganisasjoner i sør, som igjen driver med

mikrokredittutlån. Kolibri Kapital arbeider i et høy-risiko-lav-avkastning-marked, og profilen er i første rekke sosialt motivert. Prisen blir delt ut i Culturas lokaler på Holbergs Plass 4 fredag den 10. oktober klokken 19, og alle er hjertelig velkomne. Det blir presentasjon av Kolibri Kapital, underholdning og lett servering.

For mye post fra oss?

Hvis du ikke ønsker å motta bladet, eller du får for mange eksemplarer, kontakt Cultura Bank på telefon 22 99 51 99 eller cultura@cultura.no.

Abonnement på Pengevirke

I Norge kan abonnement på Pengevirke tegnes ved å kontakte Cultura Bank. Bladet finansieres ved frivillig fastsatt abonnementsavgift. Selvkost er ca. kr 150,- pr. år. Beløpet kan innbetales til konto 1254.96.00555, adresse Cultura Sparebank, Postboks 6800 St. Olavs plass, 0130 Oslo. Merk giroen "Pengevirke 2003".

Smånytt

Økologien i vækst

De seneste tal (fra analyseinstituttet GfK) viser for første halvår af 2003 at økologiske produkter nu udgør 5,6% af det samlede fødevarer salg i Danmark sammenholdt med 5,4% året før. På de enkelte basisvarer er andelen følgende: havregryn - 28,2 pct.; mælk - 25,9 pct., gulerødder - 18,0 pct., æg - 17,2 pct. (Økologisk Jordbrug 5. september 2003)

Hver fjerde økologisk mælkeproducent er holdt op

I år 2000 toppede antallet af danske økologiske mælkeproducenter ved 827. I juni i år var tallet 623 - altså omkring 23 pct. færre. Arla Food har ikke kunnet afsætte den økologiske mælk. (Økologisk Jordbrug 5. september 2003)

Byfolk er trofaste økologiske forbrugere

- og der er flest af dem i Birkerød. Her er 70 pct. af mælkesalget økologisk og hvert andet æg er økologisk. De øvrige områder, der har størst afsætning på økologiske varer (mellem 4 og 7 pct. af det samlede fødevarer salg) er kommunerne omkring København og Århus. Undersøgelsen er foretaget af Coop Danmark i alle deres butikker landet over. (MetroXpress 15. august 2003)

Verdens første rettfærdig-handels by

28. februar 2001 kom vegskiltene opp som forkynner at landsbyen Garstang (4000 innb.) i Lancashire i Nord-England er verdens første "Fairtrade Town". Det skjedde etter at et folkemøte i april 2000 nesten enstemmig hadde vedtatt ideen. Over 90 av de vel 100 butikkene i Garstang har forpliktet seg til å kjøpe varer som med rettfærdig handelsmerke og til å markedsføre dem dersom det er aktuelt innenfor deres bransje. Dermed har de rett til å feste et eget merke i butikkvinduet. Kommunen og samtlige skoler og menigheter i byen har også forpliktet seg til rettfærdig handel når de kjøper varer fra Sør. I dag er det 6 byer/landsbyer i England med status som Fairtrade Town og hele 46 byer/landsbyer som arbeider mot å få det. (Idebanken, www.idebanken.no)

Frivillige driver Namibiabutikken

Namibiabutikken er en butikk for rettfærdig handel. De holder til på Elverum og driften er det frivillige som tar seg av. Da butikken startet opp i 1981 solgte de bruktklær til inntekt for Namibiaforeningens arbeid, siden har de utvidet med varer fra Sør. Men det er salg av bruktvare, både klær og kjøkkenutstyr etc. som står

for hovedomsetningen. Overskuddet i butikken går til å drive en mobil skole som følger Himba-folket som er nomader i Nord-Namibia. I 2002 hadde butikken et overskudd på 180.000 kroner. (Idebanken, www.idebanken.no)

Firmabiler dyre for miljøet

Har du undret dig over, hvem det er, der altid kommer susende og overhaler dig på motorvejen, selv om du selv faktisk allere-de har passeret fartgrænsen - biler der formentlig kører 150-160 km/t?

Det er sandsynligvis en firmabil, dvs. manden (for det er næsten altid en mand!) bag rattet skal ikke selv betale benzinen. Der er ca 350.000 firmabiler i Danmark. Et af landets store leasingfirmaer for biler har regnet ud, at hvor en privat i gennemsnit kører 15 km pr liter, er taller 11 km pr liter for de tilsvarende biltyper anvendt som firmabiler. Beregninger viser videre, at hvis firmabilisterne kørte som private, ville virksomhederne kunne spare benzin for 3,4 mia. kroner om året og miljøet ville blive forskånet for 910.000 tons CO2. Økonomi skal åbenbart være meget direkte (læs: man skal selv betale!) før basale sammenhænge bliver synlige i adfærden! (Jyllandsposten 27.08.2003)

Hvad koster det at blive præsident?

I november 2004 er der præsidentvalg i USA, og forberedelserne er i fuld igang. Interessen er naturligvis stor for, hvem der bliver præsident Bush's modkandidat. Og her spiller pengene en stor, nogle vil sige altdominerende, rolle. Medierne interesserer sig langt mere for, hvor mange penge kandidaterne har indsamlet til deres kampagne end hvad de står for politisk. Og koblingen er så, at jo flere penge en kandidat har samlet ind, jo mere "seriøs" er den pågældende kandidat. Dermed skabes så en stemning, der i den fortsatte indsamling favoriserer de mest "seriøse" kandidater, dvs. dem med flest penge, der dermed får yderligere gang i indsamlingen, for hvem vil støtte en "useriøs" kandidat? Bush selv er naturligvis særdeles seriøs: Hans genvalgskampagne forventes at få et budget på 200 mio. dollar (ca 1,3 milliarder kroner), eller det dobbelte af, hvad hans kampagne i 2000 kostede. Kampagnen vil blive en påvirkning af vælgerne så massiv som aldrig tidligere set. (Information 17.07.2003, kommentar af Norman Solomon, Washington)

Fantasiunderskud i den virkelige verden

Bush er jo i det hele taget god til at give penge ud. Hvis der er nogle, der tror, at gode konservative dyder som at "sætte tæring efter næring" etc. er i højsædet, må de tro om igen. Bush overtog et stats-

budget i balance, mens indeværende finansår afsluttes med et underskud på 400 mia. dollar (2.600.000.000.000 kr). Næste finansår sætter ny rekord med et underskud på 480 mia. dollar. Den hidtidige rekord var under den gamle præsident Bush i 1992 med 290 mia. dollar.

Årsagen til underskuddet er, udover krigen Irak og stærkt voksende militærdgifter i det hele taget, de store skattelettelser, som er vedtaget med en begrundelse om, det vil få økonomien til at blomstre (læs: forbrugt til at stige) og dermed skabe nye indtægter for staten. Det er en strategi, som nok kan gøre sig i en valgkamp, men som sjældent virker i den reelle økonomi. Statens provenutab tenderer mod at blive (væsentligt) større end de merindtægter, den (eventuelt) vil opnå som følge af øget vækst. Og dertil har man jo så forrentningen af den stærkt stigende statsgæld at trækkes med fremover. Kongressens budgetkomite har regnet sig frem til, at de store underskud vil fortsætte frem til 2011 og at underskuddet for de kommende 10 år vil blive mindst 1.400 mia. dollars. Men heri er ikke medtaget en række udgifter, som f.eks. krigen i Irak, som ikke har noget lovgrundlag endnu, og som derfor ikke kan medtages. Regnes disse sandsynlige og uundgåelige udgifter med, kommer underskuddet for ti-året op på 3.700 mia. dollars (24.000.000.000.000 kr). Og så har vi slet ikke været inde på, hvilke andre virkninger, der følger af en økonomi, der bliver mere og mere afhængig af ikke blot et internationalt set ekstemt højt forbrug, men et stadigt stigende forbrug. (Jyllands Posten 27.08.2003)

Dyr krig

Krigen i Irak havde indtil juli måned kostet USA 48 mia. dollars (315 mia. kroner) og vil når finansåret er omme 30/9 have rundet de 58 mia. dollar (380 mia. kroner). Den fortsatte tilstedeværelse i Irak vil koste Pentagon ca 4 mia. dollars om måneden. (Information 17.07.2003)

Dyr kriminalforsøg

I USA sidder over 2 mio. mennesker eller 1% af befolkningen i fængsel. Det tilsvarende tal for Danmark er 3400 personer eller 0,06% af befolkningen. En medvirkende årsag til det store antal fanger, er den såkaldte "three strike lov", der er indført i halvdelen af de amerikanske stater. Den går i al sin enkelhed ud på, at har man forbrudt sig mod straffeloven 3 gange, ryger man ind på livstid, uanset hvor ubetydelige de enkelte lovovertrædelser måtte være. Det er tilmed muligt at gå 20-30 år tilbage, når domstolen skal tælle de 3 "strikes" sammen. En konkret fange har f.eks. i 1960'erne, da han var

deprimeret og fuld under en skilsmisse, stjålet en skrivemaskine, et par malerier og nogle tæpper. Han meldte sig selv og fik en fængselsdom - strike 1. I 1990 stjal han to gange, bl.a. ventiler til en bruser og fik en betinget dom - strike 2. Til sidst i en periode som hjemløs stjal han med overlæg en T-shirt til 12,99 dollars for at komme ind i varmen nogle måneder og komme af med en lungebetændelse. Men han havde ikke tænkt på, at dette var strike 3, og nu kommer han ikke ud igen. Hver fange koster det amerikanske samfund 35.000 dollars om året - eller det samme som en uddannelse på et college. Læs mere på www.ammend3strikes.org og www.facts1.com. (Information 26.07.2003)

Hvor kommer ideerne fra?

Tidligere direktør i Undervisningsministeriet Asger Baunsbank Jensen har netop udgivet en bog, der hedder "28 Undervisningsministre - en personlig beskrivelse" - idet han personligt har kendt 18 af de 28 fra sit mangeårige virke i Undervisningsministeriet. Han siger her, at "en god minister skal have en galskab, en lidenskab. Der skal være noget, der brænder inde i sjælen for at ændre samfundet". Baunsbank Jensen er bekymret for en udvikling, hvor erhvervslivets ideer og struktur trænger mere og mere ind på undervisningsområdet. "Undervisningsministeriet har en struktur, der minder om en concern. Markedet sætter sine spor og bliver idégivende for skolens indretning. Hvor er fødekanalen for en ministers ideer?" (Interview i Information 21.07.2003). Tendensen ses også i de nylige udpegninger af medlemmer til 3 forskningsråd. Her har videnskabsministeren vraget 4 af forskningsrådenes egne indstillinger og erstattet dem med medlemmer udpeget af Dansk Industri. Forskning skal være "relevant", oversat fra nysprog betyder det, at man skal kunne tjene penge på forskningsresultaterne på kort sigt. Hvem sagde "fri forskning" - og hvor skal ideerne komme fra?

Globaliseringskonferansen 2003 – Oslo 30. oktober til 2. november

UTVEIER er titlen på årets globaliseringskonferanse. UTVEIER har to hovedtemaer - krig og kapital. Globaliseringskonferansen "En annen verden er mulig" arrangeres i år for tredje gang. UTVEIER fokuserer på alternativer. Gjennom 40 debatter, verksteder, seminarer og foredrag samles mennesker for å se etter utveier. De stiller spørsmål som: Finnes det alternativer til en politikk som fører til krig i Irak? Må møter mellom ulike religioner og sivilisasjoner resultere i konflikt? Kan vi velge en annen økonomisk vei, enn den som fører til

utflagging og avindustrialisering i Norge? Må vi velge mellom subsidier til norske bønder, eller støtte til bønder i sør? Må vi innføre "Utdanning AS"?

Bak konferansen står en lang rekke organisasjoner som har tilsluttet seg plattformen for "En annen verden er mulig". Internasjonalt er Globaliseringskonferansen knyttet til World Social Forum-bevegelsen (WSF), som har utspring i Porto Alegre, Brasil. Globaliseringskonferansen søker frivillige, som vil få konferansen gratis mot å arbeide 2 av dagene. Påmelding til frivillige@hotmail.com.

P.S. Visste du at det finnes flere telefonlinjer på Manhattan enn i hele Afrika? Eller at mellom 2,5 og 3 milliarder lever for mindre enn 15 kroner dagen? (www.globalisering.no)

Dømt til økologi

I "Ren Mat" kan vi lese at Bastøy fengsel, som ligger på en øy i Oslofjorden mellom Horten og Moss, skal bli verdens første økologiske fengsel. Mye er allerede gjort, det dyrkes giftfrie grønnsaker til eget kjøkken, og innen 2007 skal alt være lagt om til økologisk drift. Fengselsdirektøren håper at det vil bli mindre tilbakefall til kriminell aktivitet for dem som har fått trening i å ta ansvar for fremtiden gjennom økologisk gårdsdrift.

Humanitær bank har succes i Kina

En spesiell bank hvor menneskers tjenester blir innskuddt som fremtidsinvestering har set dagens lys i den nordøstlige Jilin Province i Kina. Banken blev åbnet il midten af maj 2003 og i løbet af ganske få måneder var der over 5.000 indskydere. I modsætning til almindelige banker så bogfører man i den humanitære bank kun det antal timer som indskyderne har ydet som frivilligt arbejde overfor andre folk. Siden opstart af den første bank af denne type i Nanhu lokalsamfundet i Beijing's Chaoyan Distrikt under udbruddet af SARS, er der blevet etableret 8 nye afdelinger i Changchun. Mængden af frivilligt socialt arbejde er steget voldsomt lige fra rengøring, renovation, havetjeneste til indkøbshjælp til de, der p.g.a. sygdom eller alderdom ikke er i stand til at klare det selv. Ifølge reglerne må alle frivillige, der har oprettet en konto i banken have et "folketjeneste-kort" underskrevet af arbejdsgiveren med angivelse af antallet af timer, der har været brugt til at udføre arbejdet i. Når kontohaver indleverer sit udfyldte "Folketjeneste-kort" i banken bliver timerne bogført kontoen. Hvis kontoen skal forblive gyldig må kontohaver udføre og indsette for mindst 48 timeres frivilligt arbejde om året. Når indestående når op på 800 timer får kontohaver tildelt et livsva- rigt "forsikringsbevis" stemplet og god-

kendt på det lokale kommunekontor. Dette "bevis" er en garanti på, at vedkommende er berettiget til at modtage fuld "folketjeneste" - hvis behovet skulle opstå. (historien er tilsendt redaktionen som et avisudklip fra en Merkur-kunde i Kina)

Vand i verden

Danmark er et af de få lande i verden som primært anvender grundvand til egen vandforsyning. Vi har været vant til at have en decentral forsyning med rent, billigt og rigeligt vand. Nu truer årtiers forurening imidlertid med at ødelægge grundvandet som drikkevand. Der findes stadig flere pesticidrester i grundvandet. Danmarks decentrale struktur med næsten 2.800 almene vandforsyninger og ca. 100.000 private brønde står overfor store udfordringer i form af centraliseringer og udgifter til f.eks. vandrensning, som kan sikre vandkvaliteten. Samtidig med den stigen forurening af vandressourcerne og den truende vandmangel verden over sker der en stadig stigende grad af kommerciel udnyttelse af vand. Private firmaer ejer og driver vandforsyning i flere og flere lande. I det vestlige Europa er næsten 40 pct. af vandforsyningen privatiseret, i USA er tallet 15 pct. EU (især Frankrig) er hjemsted for de største multinationale firmaer indenfor vandforsyning og spildevandsrensning. Det franske firma Vivendi Environment (som i Danmark ejer firmaet Krüger) har nu 110 millioner kunder i mere end 100 lande. EU presser på for at WTO-medlemslande gennem forpligtelser i GATS-aftalen åbner deres vandforsyning for international konkurrence. Multinationale europæiske firmaer skal kunne tjene på privatisering af vandforsyningen globalt, også i nogle af verdens fattigste lande. At etablere drikkevandsforsyning for alle mennesker i verden med rent vand anslås at ville koste 128 milliarder. Det er 3% af verdens militæruddgifter per år eller 1/6 af Irak-krigen. Hvis vi deler udgifterne ud på verdens godt og vel 1 milliard rigeste bliver det 100 kr. per person. Det er ikke penge, der mangler - globalt set. Der er i alt 141 milliarder kubikkilometer. 97% heraf findes i havene. 3% er drikkevand.. 87% af drikkevandet er bundet som is på nord- og sydpolen, findes i luften eller meget dybt nede i jorden. Hvis al verdens vand var 100 liter - så ville den mængde, der kan anvendes til mennesker kun være en halv teskefuld. (Miljøsk, no 32, September '03)

Aktuelle **BØGER**

Globalisering og udvikling.

Teorier og perspektiver for u-landene.

John Degrnbol-Martinussen.

Mellemfolkeligt Samvirke 2002.

ISBN 87-7907-091-4.

200 sider. 178 kr.

Ifølge forfatteren er globalisering blevet et nøglebegreb, der deler samfundsdebatten i to lejre.

Bogen går på tværs af lejrene med en grundig og overskuelig analyse af de forandringer i verden,

der skaber globaliserings årsager og konsekvenser. Bogen giver overblik over globaliserings betydning for u-landene og de mange teorier, der findes om, hvad der betinger udvikling og underudvikling i disse lande. Kun på den baggrund bliver det muligt at analysere de meget forskelligartede virkninger, som globaliseringen har.

Ifølge "tilhængerne" har globaliseringen skabt markant forbedrede muligheder for vækst og udvikling også i de fattige lande. Heroverfor står "skeptikerne" med det synspunkt, at der slet ikke er tale om en global udvikling men vækst omkring tre poler: USA, EU og Japan. Kun et fåtal af u-lande nyder godt af denne vækst. For det store flertal af befolkninger sker der en marginalisering..

Bogen analyserer grundlæggende problemstillinger:

Den stærke magtkoncentration i regeringsapparater og i store private virksomheder

- De snævre økonomiske betragtninger, disse bureaukratiske organisationer lægger til grund for deres beslutninger og virke.
- De udelukkelsesmekanismer, som virker gennem både staten og markedet, og som fører til marginalisering af store befolkningsgrupper.

John Degrnbol-Martinussen er professor ved Internationale udviklingsstudier, Roskilde Universitetscenter og tidligere formand for Mellemfolkeligt Samvirke og Rådet for Internationalt Udviklings samarbejde.

Focus på ØKOLOGISK JORDBRUG

Et debathefte udgivet af Det Økologiske Råd 2003.

Forfatter Hans Nielsen.

ISBN 87-89843-50-9. 48 sider. ? kr.

I løbet af 25-30 år er 7% af det danske landbrugsareal blevet økologisk. 5,6% af de fødevarer, der i dag sælges i Danmark er økologiske. Antallet af økologiske landbrugsbedrifter toppede indtil

videre i 2000 med 827. Sideløbende med denne 30-årige udvikling er det konventionelle landbrug blevet "modificeret" i sin brug af kemi ved fødevarerfremstilling og omkring sin behandling af dyrene. Så ud over at præstere et alternativ for kunderne har økologibevægelsen påvirket det konventionelle landbrug i positiv retning. Hvordan bliver så fremtiden for økologien? Finder den sin niche, så udbud og efterspørgsel kan afstemmes eller er der stadig en samfundsmæssig opgave for ideerne bag økologien?

Det økologiske Råd har samlet de seneste analyser og sammenholder erfaringerne fra økologiske og konventionel landbrugsdrift. Forskellen kommer til udtryk i dyrkningssystemernes udnyttelse af næringsstofferne, påvirkninger af miljø, dyrevelfærd, fødevarer kvalitet og etik. Debatheftet anbefales læst af alle der interesserer sig for fremtidens fødevarerproduktion og de indeholder nyttige informationer om nutidens måde at producere mad på.

Der er dog en vinkel, som ikke er med i heftet. Konventionelt landbrug har som sin primære opgave at skaffe penge til aktørerne, producenter og handlende. Økologisk jordbrug har altid haft vanskeligt ved at beslutte om det primære er at tjene penge eller om det er fremstilling af sunde fødevarer. Hvis det sidste er opgaven må økologerne ophøre med at acceptere markedskræfterne som styringsmekanisme og i stedet indgå aftaler med forbrugerne, så det bliver de tre parter: producenter, forhandlere og forbrugere der i fællesskab finder frem til fødevarernes rette pris.

Vejen går bl.a. via krav om synlighed for

de reelle produktionsomkostninger og derefter over til ærlige priser, som alle parter kan være tjent med. Priser, så både producenter, handlende og forbrugere kan leve et værdigt liv både i dag og i morgen.

ØkoSamfund i Damark. Hvordan drømme bliver til virkelighed

Landsforeningen for økosamfund 2003.

ISBN 87-989480-0-8

450 sider, 600 illustrationer, 200 kr.

Ønsket om at leve i balance med sine omgivelser – natur og mennesker – er i Danmark kommet til udtryk i en lang tradition for eksperimenterende boformer. Det begyndte med kollektiverne i 60'erne. Nogle af disse flyttede på landet og startede hele økologibevægelsen. Siden da har der været gjort mange erfaringer. Mange forsøg mislykkedes og alligevel er der stadig meget livskraft i disse ideer, hvilket rapporten fra Landsforeningen af Økosamfund er et bevis på.

De første initiativer fra dengang, Christiania og Det ny Samfund i Thy, er endnu med på landkortet trods aktuelle politiske initiativer for at få dem fjernet. Men det giver optimisme at kunne tælle op til 29 andre eksisterende økosamfund i Danmark plus 4 traditionelle landsbyer, hvor befolkningen på positiv vis har kunnet vende udviklingen. Hertil kommer 13 kendte initiativer til fællesskaber under etablering.

Det er en inspirerende fortælling. Hvert sted er beskrevet ved sin historie, aktuelle status og fremtidsperspektiver. Som det ofte er tilfældet med græsrodsinitiativer, så er mangfoldigheden iøjnefaldende. Det kommer til udtryk i bogens mange flotte illustrationer. De konkrete eksempler og projektforsøg er sat i relation til overordnede samfundsforhold. Økosamfundene er i en vis udstrækning reaktion på nogle mangler i det ordinære samfund. I kraft af sin eksistens og de anderledes holdninger og værdier er økosamfundene med til at præge udviklingen i det store samfund på samme måde som økologisk landbrug har præget det konventionelle landbrug.

Perspektiverne, der rækker ud over det lokale og nationale, er med i bogens afsnit om fællesskaber i andre dele af verden og som de danske økosamfund står i relation til gennem Global Ecovillage Network. Nyttig information finder man på bogens sidste sider, der indeholder adresselister og fortegnelser over relaterede foreninger og organisationer.

Ideernes By. Den Økologiske by i Torup.

Leif Hierwagen.

Klitrose 2003.

ISBN 87-7728-155-1.

84 sider. 62 fotos. 148 kr.

Et af Danmarks Økofællesskaber præsenteret igennem fotos og beskrevet i ord af én af pionererne. Et

projekt der begyndte i 1982 som en ide hos 5 initiativtagere og som i dag omfatter et landsbyfællesskab for ca. 90 voksne og 44 børn.

Den økologiske landsby i Thorup ved Hundested er mest kendt for sine eksperimenterede arkitektur og med Leif Hierwagens nære kendskab til begivenhederne kan interesserede nu også få indblik i nogle af de menneskelige dimensioner bag stedet. Bogen formidler vigtige erfaringer omkring det byggetekniske, når man nu vil bygge økologisk og tage miljømæssige hensyn. Men bogens anden kvalitet ligger i formidlingen af det sociale væsen, som bebodde stedet og de inspirerede, fantasifulde bygninger; hvordan dette væsen blev undfanget, født og trods mange svære oplevelser klarede sig gennem barndommen og nu på vej til at blive "voksen".

Bogen er således en bekræftelse: Det er muligt. Men det vil være klogt at øve sig i at have fleksible, foranderlige forestillinger om hvordan fremtiden skal se ud – hvis der skal være andre med i drømmen.

The Treasures of Simple Living: A Family's Search for a Simpler and More Meaningful Life in the Middle of a Forest

Hvis du føler deg tiltrukket av en enkel livsstil, har tilgang til internett og kan lese engelsk, kan du la deg inspirere av familien Arraj's jakt på det enkle livet. De bygget sitt eget hus langt inne i skogen, langt fra bebodde strøk, og forteller levende om hvordan de løste alle hverdagens praktiske utfordringer. Som for eksempel den selvkonstruerte vedovnen, som ble bygget av en kassert varmtvannsbeholder og kom på 1 dollar (selve beholderen var gratis, dollaren var til et sagblad). Med den kunne de varme opp hele huset og riste 16 brødskeer på en gang.

Boka inneholder også tegninger av huset og av diverse oppfinnelser og konstruksjoner og en mengde henvisninger til bøker de selv har hatt glede av.

Les boka gratis på www.innexplorations.com/simpletext/simple.htm Det er også mulig å bestille et trykket eksemplar.

Den enkelte, Staten og den internasjonale retsorden

Oskar Borgman Hansen.

C.A.Reitzel 2003.

ISBN 87-7876-329-0

151 sider. 195 kr.

En provokerende, vedkommende og meget aktuell bog og dermed en bog man kan blive klogere af at læse. Den kræver hårdt mentalt arbejde og udholdenhed. Men det lønner sig. Hermed har Oskar Borgman Hansens nye

bog om Den enkelte, Staten og den internationale retsorden fået en bedømmelse. I de indledende kapitler, hvor menneskerettigheder, menneskets værdighed og folkeret m.m. bliver udsat for en logisk kritisk gennemgang vil de fleste uanset fløjpolitisk ståsted føle sig voldsomt provokeret. Dette understøttes af forfatterens bevidste tilbageholden af egne meninger i denne del af bogen til fordel for en nøgtern påvisning af fænomenernes bundethed til tid og dermed mangel på "universalitet". Det synspunkt "at menneskerettighederne er en abstraktion som står udenfor den menneskelige og sociale virkelighed" og derfor bør afløses af en adfærd, hvor man grundlæggende "behandler andre mennesker ordentligt".

Efter en sådan litterær manege-rundtur bliver det meget nemmere at følge argumentationen i anden halvdel af bogen, hvor de fremførte synspunkter hele tiden holdes op imod den allerseneste tids politiske bataljer. Således påviser forfatteren hvilken devaluering af moralske værdier, der har fundet sted indenfor den internationale politiske scene og som for tiden foregår i danske medier. En ensidig aggressiv, ubegavet og amoralsk proces som det vil tage lang tid at rydde op efter. Denne bog kan anbefales som et mentalhygiejnisk værktøj til opgaven.

Stjernebørn. Indigobørn – hvem er de?

Inger Brochmann.

SphinX Forlag 2003.

ISBN 87-7759-221-2

158 sider. ? kr.

Fænomenet – hvis man må betegne det sådant – dækker over en type børn, der siden slutningen af det 20. århundrede er dukket op i hverdagen rundt om på jorden – og blevet bemærket i børnehaver, skoler og uddannelsesinstitutioner – og selvfølgelig hos forældrene. Forfatteren, der har meget lang erfaring fra arbejdet med børn og aktuelle samfundsspørgsmål, har sat sig ind i emnet ved til en start at

læse de 8 bøger, der på det tidspunkt var udkommet om Stjernebørn. Bogen er således et ekstrakt af den viden, der p.t. foreligger om emnet - nu formidlet til et dansk-læsende publikum.

Børn, der afviger fra det normale, ender ofte med en diagnose og særlig terapi eller behandling. Men efterhånden som antallet af sådanne afvigende børn er øget, er flere og flere voksne blevet opmærksomme på det karakteristiske ved disse børn. Der er fællestræk: de er selvbevidste, begavede, har individuel karakter, anerkender ikke autoriteter, genkender hinanden m.m.

De har, hvad terapeuten Henning Köhler betegner som "utidssvarende begavelsesprofil" – evner som ikke umiddelbart passer ind i den anvendte pædagogik og undervisning – hvad der ofte får dem til at reagere negativt. Det utidssvarende skal her forstås sådan, at tiden ikke er moden til den indsigt disse individer repræsenterer.

Inger Brochman omtaler en lang række eksempler på "Stjernebørn" og viser hvordan forskellige forfattere har opdelt børnene i flere typer med hver deres karakteristika.

Hvis man som voksen vil tage disse beretninger alvorligt – ligger der en stor udfordring for nutiden i at gøre sig beredt til at tage imod denne nye type af individer, som også har det fællestræk, at de har en opgave i forhold til menneskenes fællesskab her på jorden. Det ulykkelige ville være, at vi betragter disse nye borgere iblandt os som syge og egnede til medicinsk behandling. I USA er der mere end 50 mio. børn der indtager psykofarmaka. Uden at sætte lighedstegn mellem Stjernebørn og problembørn er det måske en tanke værd, at i Danmark er udgifter til "problembørn" fra 1993 til 2001 steget med 58% (3.3 milliarder) til samlet næsten ni milliarder (kilde: Information 3.9.2003). Der er et og andet vi ikke har succes med i vores hjælp til den opvoksede generation.

De, der oplever problemet, kan begynde med at læse Inger Brochmans bog. Den sætter perspektiv på, hvad der kan anses for normal adfærd for børn og unge og giver mulighed for større forståelse for den pædagogiske udfordring nutiden står med.

GRØNT KONTOR

Er du "grøn" og søger du et sted at arbejde?

– så er der pt. en ledig plads i "Det grønne Kontorhus" på adressen Dannebrogsgade 8 A i Århus C.

- Du kommer i inspirerende grønt selskab med andre organisationer *) og får adgang til mødelokale med diverse AV udstyr samt kopimaskine.
- Pladsen er møbleret, men uden EDB udstyr og er ledig til omgående overtagelse.
- Prisen er 1.750,- pr. måned alt inkl. (også fast internet forbindelse).

Besigtigelse kan aftales på tlf. 8676 0444.
- eller kig ind på www.VedvarendeEnergi.dk

*) Pt. har følgende organisationer til huse i "Det grønne Kontorhus":
Dansk Cyklist Forbund, Århus afd., Cogita, Landsforeningen Økologisk Byggeri, Organisationen for Vedvarende Energi, Skolernes EnergiForum og Århus Delebil Klub.

LÆRERUDDANNELSE PÅ DELTID

Rudolf Steiner LÆRERUDDANNELSEN PÆDAGOGIK SOM KUNSTART

Uddannelsen sigter på at give grundlag for at virke som Rudolf Steinerlærer.

Uddannelsen strækker sig over 3 år og kan efter behov suppleres med specialkurser.

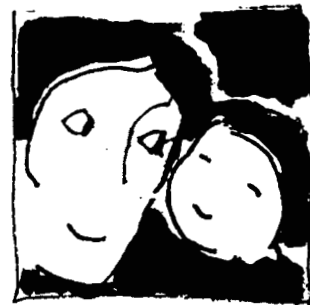
Der forudsættes et vist kendskab til Rudolf Steinerskolens egenart og antroposofien.

RUDOLF STEINER Lærerseminariet i København

Antroposofisk Kulturhus
Dybensgade 19, 1071 København K.
Tlf: 3313 7351 Fax: 3315 7018
Tlf: 3332 7773/3956 2760
E-mail: dybden@mail.tele.dk
www.steinerseminariet.dk

STEINER-PÆDAGOG

3-årig SU-berettiget uddannelse på åndsvidenskabeligt grundlag.

- * Menneskekundskab
- * Selverkendelse
- * Kunstneriske, kreative fag

Ring eller skriv efter brochure

Rudolf Steiner Børnehaveseminariet

Kbh: Johannevej 20
2920 Charlottenlund
Tlf.: 3963 2137

Fyn: Lindvedvej 64
5260 Odense S
Tlf.: 6593 2298

www.steinerseminar.dk

Eurytmiuddannelse Århus

4 årig og SU godkendt.
Optager nye elever..!
Mulighed for 1 årig forløb.
Henv. 86275503 for brochure / www.eurytmi.dk

SOLSPEJLET

Bøger, smukt trælegetøj, waldorfdukker, hudpleje, farver, håndarbejdsmaterialer, kunstkort, bivoksllys, eurytmisko

Besøg os på www.solspejlet.dk
Postordre til hele Skandinavien

Den antroposofiske butik i København
Frederiksborggade 41 - tlf. +45 3333 7212 - Åbningstider: man. - fre. 11-17, lør. 11-14

Steinerpædagoguddannelsen

Pædagogik som kunstnerisk metier.

Kompetencegivende, SU-godkendt
3-årig uddannelse.

Rudolf Steiner Pædagogseminar i Århus

Rosenvangsalld 251, 8270 Højbjerg. Tlf. 86 13 71 55
Brochure: www.steiner-seminar.dk /
seminar@post.tele.dk

Bornholm

- Lejrskoler
- Gruppe- og Kursusophold

Hjertelig velkommen

Gæste- og - Kursusgården Soldalen

Isa Dams Fødehus Gartner Tel/Fax +45 56 96 91 91
Se også www.soldalen.dk

Hvad er penge og hvordan opstår de?

Der findes et behov for at belyse, hvordan vort pengesystem fungerer, og hvordan det spiller sammen med samfundsøkonomien. Derfor indbyder Merkur til et møde, hvor vi forbereder nogle indlæg. Der vil også være tid til samtaler, hvor vi kan dele vores erfaringer og få nye synpunkter fra andre.

Mød op i Merkur, København, Vesterbrogade 40, 1.sal.
Onsdag den 29 oktober 2003, 17-19.

Af hensyn til plads ønskes tilmelding inden 15. oktober.

Adresse: Merkur, Postboks 402,
1620 København
Tlf.: 70 27 27 06
Fax: 70 27 57 06

Caroline Panum

Daniel Håkanson

Flet i dialog

En af Merkurs kunder, Hanne Christensen, Hjortshøj, blev under sit forskerjob som etnobotaniker på Borneo så begejstret for de fletarbejder, hun stødte på dér, at hun besluttede at arrangere en specialudstilling om emnet i Danmark.

Arrangementet er etableret i et samarbejde med Svendborg Amts Kunstforening og vises frem til den 26. oktober. Resultatet er et smukt udvalg af jagtredskaber, hatte, rygsække, bærestole, tasker og hønsébure - alle flettet i hånd uden brug af væv eller andre hjælpemidler. De etnografiske genstande er suppleret med eksempler på nutidig dansk flethåndværk.

Flet er en gammel tradition også i Danmark. I dag er der igen mange, der fletter. Det kan være som kunsthåndværk eller med vægt på glæden over håndværk og brugsting. 4 aktive fletkunsthåndværkere blev inviteret med til udstillingen, der som sin fornemste gæst havde Hendes Majestæt Dronning Margrethe.

Udstillingen er planlagt til at blive vist på Moesgaard Museum ved Århus i 2004.

Cultura Bank – er en bank for deg som er optatt av økonomi og etikk, bærekraftig økonomi, nye måter å tenke verdiskapning på.

Cultura finansierer bl.a. prosjekter som kan forbedre økosystemene, skape renere luftmiljø, gi verdige sosiale forhold, dekke behov for omsorg og gi barn og ungdom bedre oppvekstvilkår. Cultura ønsker å utvikle en ny form for bankvirksomhet. Gjennom et samarbeid med kundene skapes en pengestrøm som bevisst kan settes inn i samfunnsfornyende og miljørettede formål.

Målsetningen for Cultura er å medvirke ved finansieringen av samfunnstjenlige prosjekter. Videre å bevisstgjøre holdninger til penger og økonomi slik at kapital kan styres mot reelle behov og uløste oppgaver i samfunnet.

Bankens arbeidsområde er hele landet, og banken tilstreber nærkontakt til sine kunder. Cultura arbeider for at etikk, moral og verdiskapning kan innarbeides i det økonomiske liv

via et nytt syn på penger, økonomi og lønnsomhet. Vi tror det er mulig å utvikle nye samfunnsøkonomiske konsepter og holdninger hvor man ikke ensidig baserer seg på egenytten som drivkraft.

Cultura samarbeider med lignende bankinitiativer i andre land herunder også de nordiske land og med organisasjoner som WWF og Redd Barna, Norge. Cultura har i øyeblikket en balanse på ca. 150 mio. NOK. Der er 11 medarbeidere på kontoret i Oslo.

Merkur er et holdningspræget pengeinstitut, hvor udlån sker på baggrund af såvel økonomiske som etiske, sociale og miljømæssige vurderinger.

Ved at finansiere projekter ud fra disse kriterier ønsker Merkur at påvirke samfundsudviklingen i en mere bæredygtig retning, miljømæssigt som socialt. Mange af Merkurs låneprojekter har medvirket til at inspirere andre

og givet impulser til videre udvikling. Merkur ønsker således med sit virke at række udover den umiddelbare finansiering og virkeliggørelse af konkrete initiativer.

Mere end 8000 privatkunder, virksomheder, foreninger og institutioner har på dette grundlag valgt at benytte Merkur som deres pengeinstitut.

I kraft af den her nævnte udlånspolitik får Merkurs indlånere den yderligere mulighed, at man kan øremærke sin opsparing til særlige formål – fx til økologisk eller biodynamisk jordbrug, økologisk byggeri, vedvarende energi, bæredygtig produktion og handel, økosamfund og bofællesskaber, frie skoler og børnehaver, institutioner for social omsorg, kunst og kulturel virksomhed m.m.

Merkur har i øjeblikket en balance på over 450 mio. kr. Af det samlede udlån på kr. 327 mio. udgør de almenyttige, samfundsgavnige projekter ca. 90%. De øvrige er udlån til private - fortrinsvis til boligformål.

Merkur har 30 ansatte fordelt på afdelinger i Aalborg, Århus og København og et repræsentationskontor i Hamborg for ca. 300 nordtyske kunder samt kontor- og mødefaciliteter i Odense med én medarbejder.

FLET I DIALOG

Flet er et ædelt gammelt håndværk ikke bare i Danmark, men også mange andre steder i verden. På denne udstilling vises eksempler fra Borneo og det sydlige Afrika på bl. a. jagtredskaber, hatte, rygsække, bærestole, tasker og høsebure. Al sammen i smuk dialog med fire danske kunsthåndværkere.

17. august til 26. oktober 2003

SAK - Svendborg Amts Kunstforening · Vestergade 27-31 · 5700 Svendborg

Pengevirke
TIDSSKRIFT FOR NY BANKKULTUR